Эхэ һайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабрийн 21-һээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1993 ФЕВРАЛЬ 17
Үбэлэй адаг һарын 24
СРЕДА
Гарагай 4
№ 31 (18645)
газетын сэн: захилай—50 мүн., Хэлсээтэ сэн

РОССИН ФЕДЕРАЦИИН ДЭЭДЫН ЭЛБЭРИЛЭГШЭДТЭ РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ ТОЛГОЙЛОГШОНОРОЙ ХАНДАЛГА

...р, республикануудай эрхэ эзэлэгшэд, орон засагаи дорёйтолые бүхы арадуудай ашаг сусадхалгада шэлгүүлэ, Арадай депутат VII съездын «Россиин Федерацийн конституциин өөрчлүүлэлтые тогтоолгохо тухай» тогтоолдо ханалаалгатагаар эмдэ.

...ные референдумдэ таарар хараалагдажа байдалдаа нуудые зүбшөөн ябаса орон дотор байдалые тогтуурилгоно. Референдумтын оршондо эб нэгүйлаха арга хэрэгсэл ороондо политическэ ...й эбэсэг болоно, хүндэрөөжэ байнхай: ...ндумтай дашарамтохёолдоһон байдал ...оторой социально-экономическэ ...ой байдалые сахаргоно аюутай. Нимэ ...йдалда референдумые ...лгэ Арадай депутат VII съездын «Россиин ...ацийн конституциионо ...далые тогтуурилгаа болгохо тухай» тогтоолой зорилгодо харша болоно:

Үшөө ямар ушарһаа референдум саг бүсын болоһоо гаргаа, Россин Федерацийн Конституциие бөлдэхэ хүдэлмэрийн үедэ Россин гүрэнэй байгуулалтын үндэһэн гол ёонуудые тушаа үгээ ойлголсолгын зохихо хэмжээн туйлагдаагүй байнаар. Конституциин дүримүүдые зохёоходо, Федерацийн субъектнуудай һанамжа, Федеративна хэлсээнэй гол дүримүүд хараада хүсэд абтанагүй:

Энэһиие хараада абан, мүн Россин федеративна гүрэнэй хүби заяанай, орон доторхи политическэ ба экономическа тогтуурилгаа байдалые хангалгын түлөө ажа-ниуосалгаяа мэдэрэн, төхёолдоһон байдалые байһан соонь сэгнэһэнээ уламжалан, республикануудай хүтэлбэрилэгшэд Россин Федерацийн шэнэ Конституцийн гол дүримүүд тухай бүхэроссийн референдумые мүнөө үедэ үнэргэнэнэй хэрэггүй гэжэ тоолоно.

Бүхэроссийн референдумые 1993 оной апрелийн 11-дэ үнэргэхэ тухай шиндхэбэрние хубилгаха тухай Россин Федерацийн Верховно Советдэ хандалга бөлдэхын тула Арадай депутадуудай VII съезд дээрэ байгуулагдаһан Зүбшөөлэлгын комиссиие зарлаха дурадхалтайгаар Россин Федерацийн Президентдэ, Россин Федерацийн Верховно Советдэ Түрүүлэгшэдэ болон Россин Федерацийн Конституционно Сүүдэй Түрүүлэгшэдэ бидэ ханданабди.

Политическэ талаар тогтууригүй болон экономическа кризисэй һүнэрэлгын эрхэ байдалда республикануудай толгойлогшонор Федеративна хэлсээе бэлүүлгын, Россин Федерацийн шэнэ Конституцийн проектые бөлдэхэ талаар Федерацийн субъектнуудтэй зүбшөгдөһөн хүдэлмэрийн гуримай үндэһэ һуурн дээрэ орон дотор тохёолдоһон экономическа кризисые усадхалгада бүхы хүсэлэл ороолдолгонуудые мүнөө үедэ элсүүлхэ хэрэгтэй гэжэ республикануудай толгойлогшонор тоолоно.

Тус мэдүүлгэ доро гараа табяа гэбэл:

АДЫГЕЙН РЕСПУБЛИКАЬАА
Президент А. А. ДЖАРИМОВ
БАШКОРТОСТАЙАН РЕСПУБЛИКАЬАА
Верховно Советэй Түрүүлэгшэ М. Г. РАХИМОВ
БУРЯАД РЕСПУБЛИКАЬАА
Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Л. В. ПОТАПОВ
ХАДАТА АЛТАЙН РЕСПУБЛИКАЬАА
Верховно Советэй Түрүүлэгшэ В. И. ЧАНТЫНОВ
ДАГЕСТАНАЙ РЕСПУБЛИКАЬАА
Верховно Советэй Түрүүлэгшэ М. М. МАГОМЕДОВ
КАБАРДИНО-БАЛКАРАЙ РЕСПУБЛИКАЬАА
Верховно Советэй Түрүүлэгшэ В. М. КОКОВ
ХАЛЬМАГ РЕСПУБЛИКА—ХАЛЬМГ ТАНГЧАЬАА
Верховно Советэй Түрүүлэгшэ И. Э. БУГДАЕВ
КАРАЧАЕВО-ЧЕРКЕСЭЙН РЕСПУБЛИКАЬАА
Верховно Советэй Түрүүлэгшэ В. Н. САВЕЛЬЕВ
КАРЕЛИЙН РЕСПУБЛИКАЬАА
Верховно Советэй Түрүүлэгшэ В. Н. СТЕПАНОВ
КОМИ РЕСПУБЛИКАЬАА
Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Ю. А. СПИРИДОНОВ
МАРИЙ ЭЛ РЕСПУБЛИКАЬАА
Верховно Советэй Түрүүлэгшэ В. М. ЗОТИН
САХА (ЯКАД) РЕСПУБЛИКАЬАА
Президент М. Е. НИКОЛАЕВ
ХОЙТО-ОСЕТИЙН ССР-һээ
Верховно Советэй Түрүүлэгшэ А. Х. ГАЛАЗОВ
ТАТАРСТАНАЙ РЕСПУБЛИКАЬАА
Президент М. Ш. ШАЙМИЕВ
ТУВАГАЙ РЕСПУБЛИКАЬАА
Президент Ш. Д. ООРЖАК
УДМУРТЫН РЕСПУБЛИКАЬАА
Верховно Советэй Түрүүлэгшэ В. К. ТУБЫЛОВ
ХАКАСАЙ РЕСПУБЛИКАЬАА
Верховно Советэй Түрүүлэгшэ В. Н. ШТЫГАШЕВ

Москва,
1993 оной февралийн 9.

Хонидой түл абалга—харюусалгатай хаһа

ХӨӨЖӨДӨШЬЕ ИИМӨ ХҮНДӨ БАЙГААГҮЙ

Эдэ үдэрнүүдтэ аймагай олонхи ажахынуудта эхэ хонидой олоороо хурьгалжа байһан энэ харюусалгатай хаһа хэр эмхитэйгээр үнгэргэгдэжэ байна гээшэб гэжэ харахаяа, хонишодтой уулзажа хөөрэлдэхэсэ һаяшаг би Калининай нэрэмжэтэ колхозой, мүн «Новосретенский» совхозой хонишодой хэдэн бригадада ябаа һэм.

Бүхыдэнь абажа харахада, хэды хүшэр хүндэ, орёо бэрхэтэй эрхэ байдалда хүдэлжэ байбашье, олонхи хонишод урма зоригоо мохоогүй байна. Юрэдөөл, тэсэхын арга һалаа, ажалаа хаяха, орхихэмнай гэжэ байһан үшар хаанашье дайралдаагүй. Арга шадалайнгаа зэргээр лэ хүнүүд оролдокол даа.

Түрүүлэн Калининай нэрэмжэтэ колхозой ахамад ветврач Е. Н. Панькованай өндэхи үнинэй хонишодой нэгэн Н. Н. Табулинскин даадаг отарада хүрэбэбди. Хонидойнь байрын гаргаажа, дессохи бүхы юумэн эмхи гуримтай, сэбэр. Хашаа соонь яһала дулаан, һаруул. Хоёр ханынь захаар тусхай хаамжануудаар олон таһалганууд хэгдэнхэй.

Хонишодой оролдосотой ажал хаа хаанагүй харагдана.

— Байра соохинь хэдыш дулаан, сэбэр байлгахада, өөһэдөө яһала оролдожо хүдэлхэдэмнайшье үбһэ тэжээлэй дутамаг байхада эсэстээ ажалай үрэ дүн тулюур лэ байнаа даа. Яахабши. Урда жэлнүүдтэ түл абалгын иимэ һанаа зоборитойгоор үнэргэгдэһые һананагүйб,—гэжэ Николай Иванович хэлэнэ.

— Юун болооб? Хонид, хурьгад гарзална гү?— гэжэ асуухада, тэрэ һанаа алдан харюусана:

— Дан тиимэ олоороо гарзалжа байһан юумэн даб дээрэ үгы. Эхэ хонид хүсэ шадалаар муушаг, тиимэһээ хурьгадынь тулюурханууд гарана, бага эзэрэ гарзалнашье. Һайса эдсэлүүлхэ тордохо гэхэдэ үбһэн, зелёнко, талха тарланай зүйл тон бага. Хабар болотор үшоо үды. Саашаа юун болохо юм, мэдэхын аргагүй.

Энэ ажахын бусад хонишодой байдал баһаа нимэрхүү. Ахамад ветврач нүхэр Панькованай хэлэһэнэй ёһоор, колхоздо энээнһээ урагша нигэжэ түл абалгын түрүүшын үдэрнүүдһээ хурьгадай нимэ олоороо гарзалһан үшар үзэгдөгүй. Мүнөө олонхи бригадануудта эхэ хонидойнь хахадынь шахуу хурьгалаад, тэдэнэйнь 10 шахуу процентэ гарзалаа. Эндэ хонишодые зэмэлхын аргагүй.

— Һалхан правлени дээрээ хэлсэжэ, хүн зоноо, машина техникээе элсүүлжэ, нарһанай ногоон шэлбүүһэ, хагда, ожорһо сабшаха, отара бүхэндэ хужар, дабһа абаашаха, мүн ондоо тэзгүүр һолоомо һошо бэлдэхэ арга олохо гэжэ шиндхэгдээ, — гэзэ, Е. Н. Панькова хэлээ һэн.

Эдэнэй хүршэ «Новосретенский» совхоздо хонишодой түл абалга энэнһээ нэгэ бага һайнаар үнгэргэгдэжэ байна гэхээр. Ажахын директор В. А. Павлов, ахамад ветврач Ф. К. Афанасьев гэгшэдтэй хамта отарануудтань ябажа харахада, илангаяа эхэ хонидые харууһалдаг бригадануудта үбһэн, зелёнко, һолоомо тиимэ элбэг бэшэшье һаа, даб дээрэ бага зэргэ эдюулхэ тэжээл бии. Хурьгадай гарзалалга үсөөн. Илангаяа хонид, хурьгадтаа нэмэлтэ тэжээл болгон эдюулхэ нарһанай шэлбүүһэн, дабһан, долёолгохо, мэрүүлхэ шабар, модоной хөө гэхэ мэтэ отара бүхэндэ бии.

Тиихэдэ Дзержинскийн нэрэмжэтэ совхоздо эхэ хонид олоороо хурьгалжа байнхай. Жэшээнь, аха дүүнэр Николай, Виктор Быковүүдэй бригадада бүхы 500 эхэ хонидойнь 300-ниинь хурьгалаад, абтаһан түл яһала үхэл гарзагүйгеор томо болгоноо.

Тобшолон хэлэхэдэ, энэ жэлдэ аймагай ажахынуудта хонидой түл абалга нилээд лэ орёо бэрхэтэйгээр үнгэргэгдэжэ байна гэжэ дээрэ дурсагдаһан жэшээ баримта гэршэлнэ. Тиимэһээ аймагай болон нютагуудай захиргааануудай, мүн хүдөө ажахын управленини, ажахынуудайшье хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд үдэр бүхэндэ шахуу хонишодой бригадануудта ябажа, аргатайл һаань туһаламжа хүргэхэ гэжэ оролдоно.

Тиигээгүйдэ аргагүй. Мүнөө сагта хамтынгаа үүсөөр лэ энэ харюусалгатай хаһые дабаха, гарза хороолто, хонидые багаханарные һаань, үсөөрүүлхэ арга бии байна хэ юм.

Л. ЛУГОВСКОЙ,
«Бичурский хлебооб» газетын хүдэлмэрилэгшэ.

Бэшүүрэй аймаг.

«Бурятфермммаш»-нэ эзэдэй АЖАЛАЙ ЭРШЭ ЗАМХАНАГҮЙ

Репортаж

Нимэ гаршаг ушаад, зариман үнөөхил тэрэ «худал, үнэнөөр» бэшэдэг журналистнууд дэбэргээ, дээгүүрдүүлээ ёһотой, мүнөө хаана тиимэ эршэмтэйгээр ябажа байһан ажал бии юм гэжэ һанажашье болохо.

Үнэндөө, олонхи завод, фабрикануудта, хүдөөгэй ажахынуудташье хүнүүд хэдэг ажалаа хэжэл, машина техникэ, буд һад, хубсаһа хунар, эдеэ хоол үйлэдбэрилэн гаргажал байна ха юм.

Һаяхан «Бурятфермммаш» нэгэдэлэй гол заводэй ехэ корпус соо ороходомни, урдынхидаал үнөөхил олон тоото станок, машинануудай эзэргэ хүнхинэлдэхэ, электрогагнуурийн хурса гэрэл эндэ тэндэ ялаганалдажа, хүдэлмэришэдэй сүлөөгүй хүдэлжэ байхань харагдаа һэн.

Нэгэдэлэй техническэ таһагай начальник Н. В. Арьяевтай цехүүд соогуурнь яябабди.

— Эндэмнай дүрбэн гол цех бии юм. Нэгэдохинь — элдэб детальнуудые тошиилдожо, гурьба, нүхэ гаргажа бэлэн болгодог цех. Хоёрдохинь—элдэб түмэр зүйлнүүдые гагнадаг, эсхэдэг, гурбадахинь—хабтагар түмэрнүүдые хэрэгтэй соонь хэбтэ нугалжа бэлэн болгодог, дүрбэдэхинь — бүхы деталь, частьнуудые холбожо; машинанууд болгон хабсаргадаг. Үшөө тэр тэндэ деталь, частьнуудые шэрдэдэг, мүн кюсилжа, тармуурнуудые холбодог цех бии,—гэжэ Иннокентий Бадмаевич хурга дараа тоолоно.

Тэр дундань механическа цех оршоно. Эндэ зай сабһаргүй гэхээр табигдаһан токарна, фрезернэ, тусхай программааршье хүдэлдэг станогууд. Станок бүхэнэй хажууда обоо-хубоо тошиилдогдохо, тошиилдогдоһон бага, ехэшье детальнууд ябталаатай харагдана. Зарим хүнүүд нэгэ доро хөөр-гурбан станогшье хаража хүдэлгэнэ хэбэртэй.

Токарьнуудай бригадир Геннадий Борисовтай хоорэлдэбэбди. Энэмнай токарёор 30 жэлдэ ажаллаһан, мүн тус заводто 18 жэлдэ таһалгаряагүй хүдэлжэ байгэдэгби. Бусад цехүүдэй һаадгүй хүдэлхынь тула деталь, частьнуудай горитой ноосэ бөлдэхэ гэжэ оролдогби,—гэжэ Г. Г. Борисов хоорэнэ.

Саашань тэрэ бэрхэ хүбүүдээ нэрлэбэ. ШПУ түхэлэй орёо нарин станогто хүдэлдэг Алексей Никонов, дүрбэдэхи-табадахи разрядай токарьнууд. Владимир Бурчевский, Даниил Богомолов, Виктор Буйский гэгшэдэй нэрэнүүд дурдагдаа.

Хүдэлжэ байһан хүнүүдэй толгой дээгүүр тоогүй олон детальнуудые үлгэһэн конвейер, аалиханаар таһалгаряагүй ябажал байна. Тэдэн шэрдэлгын цехтэ оруулагдажа, улаабтар үнгэтэй ялагар-талагар болгогдонхой, һооргоо урдан ерэнэ. Деталь, частьнуудай доошоо унашахагүйн тула түмэр сеткэ татаатай.

Хабсаралгын цех соо һаяхан холбогдожо, шэрын үнэроор анхилһан шэб шэнхэн ПР-200 түхэлэй хэдэн пресс-подборщикнууд жэрылдэнэ.

— Энэнһээ урагша манай эндэхи ажахынууд Кыргызстанай хүдөө ажахын машинануудые бүтээдэг заводто хэгдэйэн нимэ агрегадуудые худалдажа абадаг байһан юм. Үнгэрэгшэ жэлһээ эхилжэ бидэ оонэдын нимэ онсо түхэлтэй машина бүтээн гаргадаг болоообди. Энээнэй гол детальнуудые оонэдөө хэнэбди. Гансал резинэ зүйлнүүдыень, гидроцилиндр, гэнжэ мэтыел ондоо тэзхи заводуудһаа асардагби. Казахстан, Латви гэхэ мэтэ хариин гэжэ тоологдодог болоһон гүрэнүүдһээ юумэ абахань хүндэ болоод байхада, зарим деталь, частьнуудые оонэдынгөө республикын Элхнин болон Шэнэ-Бэрээнэй заводуудта хэлсээ хожэ, тиимэ зүйл бүтээлгэдэг боложо захалаабди,—гэжэ нүхэр Арьяев хөөрэнэ.

Нёдондо жэлһээ эхилжэ, морин косилка, тармуур гэхэ мэтэ шэнэ техникэ хабсаргадаг цехтэ оробобди. Урдань паар мори хүллоод, үбһэ нилээд сабшажа үзэһэн, мүнөө харагдахаршье хомор болоһон, ялагар шэрэтэй шэб шэнэхэн, косилканнуудые харахада һонин байба.

— Тэрэл дүшөөд-табяад шалгагдана. Мүн тэрэнэй бэлэн болгогдоһон деталь, частьнууд обоо-онги хэбтэнэ. Эндэ хүдэлжэ байгшад үдэрэй гурба-дүрбэн косилка, баһал тэды тармуур холбожо, суглуулжа гаргадаг юм байна.

Түс предприятийн цехүүд соогуур ябажа хараад, хүдэлмэришэдтэй хөөрэлдөөд байхэда мүнөөнэй орёо бэрхэтэй, али бүхы юумэнэй үнэтэй, дутамаг сагта нэгэдэлэйхид арга хургыень оложо, оролдожо, үйлэдбэриингөө эршые һуладхангүй, яһала жэгдэ һайн хүдэлнэ, хүдөө ажахыда шухала хэрэгтэй техникэ гаргажа байна гэжэ ойлгогдоо һэн.

М. НАМЖИЛОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: заводой 5-дохи цехэй хүдэлмэришэн В. В. Иванов.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ИТАР-ТАСС һүүлэй мэдээсэл

АЛЬГИРДАС БРАЗАУСКАС ЛИТВАГАЙ ПРЕЗИДЕНТЭЭР ҺУНГАГДАА

ВИЛЬНЮС. Үнгэрһэн амаралтын үдэр боложо үнгэрһэн һунгалтын дүнгүүдээр Альгирдас Бразаускас Литвагай президентээр һунгагдаба. Һунгалта үнгэргэхэ республиканска комиссийн түрүүлэгшэ Вацловас Литвинас Литвагай радиогоор үгэ хэлэхэдээ, «Бразаускасай илалта туйлаһанда һэжэг нэгэшье түрэнэгүй. Литвагай һунгалтын пунктнуудта ерэһэн бүхы һунгагшадай хахадһаа олонхинь тэрэнэй түлөө дуугаа үгэһэн байна» гэжэ тэрэ мэдүүлһэн байна.

ФРАНЦИЙН ГАДААДЫН ХЭРЭГҮҮДЭЛ МИНИСТР МОСКВА ЕРЭХЭНЬ

МОСКВА. Францийн гүрэнэй министр, гадаадын хэрэгүүдэй министр Ролан Дюма Россин правительствын урилгаар мүнөөдэр албанай хэрэгээр Москва нэгэ үдэрөөр ерэхэнь.

Россин МИД-тэ ИТАР—ТАСС-ай корреспондентдэ мэдээсэһэнэй ёһоор Францийн гадаадын политикын албанние толгойлогшо Андрей Козыревтой хөөрэлдөө хэхэ байна. Европодохи, тэрэнэй хеморотой Югослави шэнги газарнуудтахи байдал, буу зэбсэг хурлалга гэхэ мэтэ асуудалнуудаар тэдэнэр хөөрэлдэхэ юм. Россин Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ Виктор Черномырдинтэй Ролан Дюма уулзажа магад ха.

ВИКТОР ЧЕРНОМЫРДИН ТОМСК ЕРЭБЭ

МОСКВА. Россин Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ Виктор Черномырдин Сибириин Томск хото ерэнхэй. Регионууд хооронды «Сибириин хэлсээн» гэһэн холбоосной эндэ зарлагдаһан советэй хүдэлмэридэ тэрэ хабаадалсахаар түсэблэнэ гэжэ премьерэй хэблэлэй албан мэдээсэнэ.

Сибириин 19 регионой соведүүд болон гүйсэдхэхы органуудай хүдэлбэрилэгшэд энэ советэй хүдэлмэридэ хабаадалсаха юм. Үйлэдбэриин байгууламжа болон социально-экономическа хүргэлтын асуудалнууд, Сибириин гадаадын экономическа ажал ябуулга тухай асуудалнууд эндэ зүбшөн хэлсэгдэхэ байна.

ПРЕЗИДЕНТ ДЖОХАР ДУДАЕВ ГЭМНЭГДЭНЭ

ГРОЗНЫЙ. Чечен республикада политическэ байдал гэнтэ орёо байдалда оробо. «Чечиндэ засаг гартаа абажа, гүрэнэй урбалта хэхэ һэдэлгэ хэбэ» гэжэ «Чечен парламентын эрхэ» гэһэн парламентска фракцийн табан гэшүүд гадаадын хэрэгүүдэй талаар парламентын комитедэй түрүүлэгшэ Юсуп Сосламбеков түрүүтэй амаралтын үдэрэй үдэшэ орой нютагай телевиденеэр президент Джохар Дудаевые гэмнэһэн байна.

Джохар Дудаевай дурадхаяан Республикын Конституцийн вариант «Республикада президентын засаг байгуулна, нимэ Конституци яагаашье һаа абтаха ёһогүй» гэжэ депутадууд тоолоно.

ДЕПУТАДУУДАЙ БҮЛЭГЛЭЛНҮҮДЭЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭДТЭЙ УУЛЗАЛГА

МОСКВА. Россин федеральна түбэй мэдээсэлэй хүтэлбэрилэгшэ М. Н. Полторанин Россин Федерацийн Верховно Советдэ бүлэглэлнүүдэй хүтэлбэрилэгшэнэртэй уулзаба. Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэ ажал ябуулгатай, мүн харилсаа холбооной ерэ дүйтэй холбоотой асуудалнууд хэлсэгдэнэн байна.

УНШАГТЫ ТАНИЛСАГТЫ:

2-дохи нюурта. «Бурятфермммаш» нэгэдэлэй ажахэрэгүүдтэ зорюулагдаһан тусхай хуудаһан.

3-дахи нюурта. Хүн хуули. Т. Нимбуев: «Захиргаануудай, зоной туһаламжа хэрэгтэй».

Үнэр баян үндэһэн хэлнинай. Ц-Д. Будаев: «Бурят диалектнүүдэй үгэнүүд» үргэлжэлэл.

Х. Дампилова: «Сэдьхэ дээ һанамаар, сэзжэдээ хуумаар».

4-дэхи нюурта. Соёлой нинууд. Спорт.

ГҮЙСЭДӨӨР БУЙЛУУЛЖА...

Хүсэд хүрэхэ үбһэ тэжээлүүлжэлгэдэ орёһон ажахуудай һаалиин фермэдтэ һу һаам дэшолжо ...хэй. Тиин Загарайн тодой заводто ажахынууд ...ийнхиһаа багаар һу туулаа ...хилээ. Түс предприятийн хүшэрхэн байдалда абатай түүхэй эдэ гүйсэдөөр ...луулжа, саг...

продукцыар хүн зоние хангаха.

Үнэрһэн хугасаа соо Үнэгэтэйн, «Дружба» совхозуудай тушааһан һу буйлуулжа, 30 миллион 833 мянган түхэригэй продукци гаргаад, хүдалдаа наймаанай эмхинүүдтэ эльгээһэн байна. Тодорхойлон хэлэбэл, 698 тонно һу, 101 тонно зоохой, 5 процент тоһолигтой 180 тонно творог, 107 тонно тоһо худалдан абагшадта ябуулаа. Үнинэй хүдэлмэрилэгшэ Е. Сороковикова, Е. Васильева, А. Калгина гэгшэдэй хүтэлбэрилдэг бригадануудай коллективүүд бүтээсэтэйгээр хүдэлиэ гэжэ хэлэмээр.

В. ЖИГЖИТОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

БАЙШАНАРТАЙ УУЛЗАБА

Буряад Республикын эрдэм һураалгаһай министр, медицинскэй эрдэмэй кандидат Сергей Дашинимаевич Намсараев Агын округой эрдэм һуралсалай хүдэлмэрилэгшэдтэй, багшанар болон хүмүүжүүлэгшэдтэй уулзаба, мүнөө үеын эрдэм һуралсалай ажал харагдуудые, һанамжануудые хүбалдаһан. Буряад Республикадэ эдир үеэлгэнэ хүмүүжүүлэгшэй ажалай ямар һанамжаяа хүбаалдаба. Иэгэ үгөөр хэлэхэдэ, Буряад Республикын эрдэм һуралсалай министрэй албанай хэрэгээр манай нютаг ерэлгэ Агынай багшанар болон хүмүүжүүлэгшэдтэ ашаг үрэтэй байба.

Б. ГАРМАЖАПОВ.

ТҮЛЭЖЭ ШАДАНАГҮЙ

Үнэ сэнгүүдэй һула таригдахада республикын барилгын эмхинүүд бэрхэтэй хүндэ байдалда орёһон байна. Нимэ байдалһаа гарахын, хэһэн гаргаяа тэжэрюулхын тула тэдэнэр ооёдьнгөө хангалгын сэн дээнэ ...луулхэ баатай болоо ...Жишээлхэдэ, мүнөө барилга-хабсаргалгын хүдэлмэрийн үнэ сэн урдынхиһаа 30 дахин дээшэлүүлэгдээ.

Энэнь барилгашадта ехэ хойшолоитой байба. Үшэр юуб гэхэдэ, хэлсээ баталһан захил хэгшэдынь барилгашадта хэһэн ажалайнь түлбэрине саг болзортонь түлэхэ аргагүйдэжэ, үри шэридэ орёо. Тодорхойлон хэлэбэл, захилшадынь мүнөө хөёр миллиард түхэригһөө ехэ мүнгэ үритэй болоод байна. Тиигэжэ республикын барилга-хабсаралгын олонхи эмхинүүд барилгын материал, түүхэй эд, түхеэрэлгэнүүдые худалдан абаха аргагүйдэхэһоо гадна хүдэлмэришэдтөө сэлин хүлһьень саг болзортонь түлэжэ шаданагүй бшуу.

Б. БАИРОВ.

БАЙДАЛЫЕНЬ ХЭН ОЙЛГОХОБ?

Республикын хэблэлэй ба мэдээсэлэй министрэй орлогшо Р. И. Мухаровай мэдээсэнэй ёһоор, мүнөө жэлдэ районой газетэнүүдэй хэнэгүүд эрид доошолбо. Иигэжэ хүдөө районуудай газетэнүүдые хамтадхан шэнжэлбэл, бүхыдөө 90 мянган хэнэгтэй газетэнүүд гарадаг һаа, мүнөө 56 мянган хэнэгтэ хүргэгдэнхэй. Тэрэ тоодо буряад хэлэн дээрэ гарадаг газетэнүүдэй хэнэг 6000-һаа 1733 хэнэг хүрэтэр унанхай.

Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ тэдхэмжэ мүнгэнэй тоололгонуудые Россин Хэблэлэй министерствэдэ хөёр дахин эльгээхэдэнь, эсэсэй эсэстэ манай районой газетэнүүдтэ 1993 ондо 96 миллион түхэриг мүнгэн тэдхэмжэ үгтэхэ болоһой. Урдань хадаа иимэ тэдхэмжэ үгтэдэг аад, захиргааануудай гулваанар ондоо хэрэгтэ энэ мүнгые шэглүүлдэг байһан гээшэ. Мүнөө бюджедэй документнүүд соо «районой газетэдэ» гээд тусхай графа табигдадаг болоо.

Манай корр.

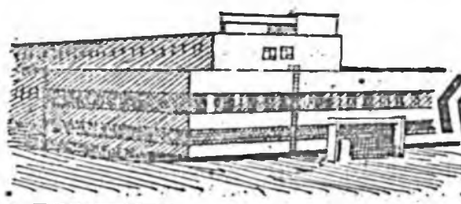

«Бурятферммаш» нэгэдэ

ХҮЛЕЭГЭЭД ҺУУНАГҮЙБДИ

1

Хэнэйшьө мэдэһээр, анханһаа хойшо гүрэнэй предприятинууд гэжэ нэрэтэй, гол түлэб дээрэһээ табигдаһан түсэб даабариин ёһоор хүдэлдэг, хамаг юумээр баһал дээрэһээ хангагдадаг байһан завод, фабриканууд һүүлэй жэлнүүдтэ бэрхэтэйхэн байдалда ороо гээшэ ааб даа.

Бүри 1990—1991 онуудһаа бүхы орон соо арадай ажахы эрхилэлгын тогтомол гурим, харилсаа холбоонууд, түсэблэлгэ, мүнгэ зоори болон материальна хэрэгсэлнүүдээр таһалдажа эхилээд, эхи захагүй, эмхи журамгүй байдал үзэгдэжэ захалаа ха юм.

Манай үйлэдбэриин «Бурятферммаш» нэгэдэл урданһаа хойшо Казахстан, Украина, Латви гэхэ мэтэ мүнөө дүтын хилын саанахи гүрэнүүд гэжэ тоологдодог республикануудһаа манай бүтээдэг машинануудта хэрэгтэй хабтайлгаһан түмэр, резинын зүйлнүүдые, гидравлическа түхеэрэлгэнүүдые абадаг байгаабди. СССР гүрэнэй һалажа һандаржа эхилхэдэ, энэ холбоо барисаамнай баһал таһалдажа, айхабтар бэрхэтэй байдалда орожо захалаабди. Тэрэшэлэн элдэб хэрэгтэй юумэ манда эльгээдэг Россин Федерацийн область, хизаарнуудһаашье тэдэ бүгэдые даб гээд абахань гайтай гасалантай болсо.

Жэшээлхэдэ, мүнөө бидэ Карагандагай түмэр зүйлнүүдэй комбинадһаа түмэр хэрэгсэлнүүдые абанабди. Манай бүтээн гаргадаг машинануудта хэрэгтэй резинэ мөорнүүдээр бидэнийе Барнаулай резново-техническэ зүйлнүүдэй завод хангадаг. Рулоново пресс-подборщигуудта хэрэгтэй гидроцилиндрнүүдые һаа болотор Латвиһаа асаруулдаг һэмди. Томскын «Сибэлектромотор» завод манда саахан электродвигательнүүдые эльгээдэг юм.

Илангаяа шэнэ машина, техникэ бүтээн гаргадаг завод гү, али нэгэдэл ондоо тиимэ предприятинуудтай харилсаа холбоогүйгөөр, тэдээнһээ хэрэгтэй юумэ абангүйгөөр хүдэлжэ яашье шадахагүйнь эли.

Тиимэһээ үйлэдбэриеэ зогсоохогүйн, хүдэлмэришэдөө ажалгүйдүүлхэгүйн тула хайшаншье гэжэ һаань, хуушанайнгаа харилсаа холбоое таһалдуулхагүй, аргатай, таатай газартань шэнэ холбоо барисаа, харилсаа тогтоохо гэжэ манай нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд сехэхэн оролдолго гаргана. Энээнэй ашаар мүнөө гол үйлэдбэримнай хэрэгтэй түмэр түдэгын, резинын хэрэгсэлнүүд гэхэ мэтээр ехэ таһалуулагданагүй. Мүнгэ зоорийн байбал, мүнөө хэрэгтэй юумэ худалдажа абаха, асархань тиимэшье хүндэ бэшэ болонхой ааб даа. Теэд бүхы юумэнэй үнэ сэнгүүдэй айхаар ехэ болоһониинь, тэрэнэй үшөө дээшэлжэл байһаниинь мэдээжэ ха юм.

Иимэ орёо бэрхэтэй, экономикын харилсаанай хубилгагдажа, шэнэ гуримда оруулагдажа байһан сагта манай нэгэдэл гол үйлэдбэридөө баһал горитой хубилалта хэхэ баатай болоо юм.

Бүдүүн тэжээл хэршэдэг ИРТ-80 түхэлэй түхеэрэлгэнүүдыемнай ажахынууд һүүлэй үедэ ехэ шархуугаар абадаг болоһон байгаа. Юуб гэхэдэ, эдэ машинануудые ходо хүдэлгэжэ байхада, тракторай шэнгэн түлишэ ехэ галдагдана бшуу. Мүнөө шэнгэн түлишэ-тоһодолгын хэрэгсэлнүүдэй туйлай ехэ үнэтэйнь мэдээжэ. Нигээд ерэхэдээ үбһэ, һолоомоёо хэршэншьегүйгөөр тэрэ зандань малдаа эдюулээ һаамнай, дээрэ, үлүү гаргашагүй байха гэжэ ажахынуудай хүдэлмэришэдэй бододог болоһониинь ойлгосотой.

Тиимэһээ мүнөө үедэ колхоз, совхозуудта, таряашадай ажахынуудта ямар техникэ илангаяа хэрэгтэй байнаб, бидэ өөһэдөө ямар тиимэ техникэ түргэнөөр, бараг хямда сэнтэйгээр бүтээжэ шадахабиди гэжэ һайса шэнжэлжэ үзөөд, үнгэрһэн жэлэй эхинһээ ПР-200 түхэлэй рулонно пресс-подборщигуудые гаргажа захалаабди.

Энэ техникэ манай республикын, мүн хүршэ Шэтын, Эрхүүгэй областынуудай ажахынуудта үнгэрэгшэ зун-намарай үбһэ хурялгын үедэ яһала һайнаар ашаглагдаа. Сабшагдаад мүр дээрээ бага зэргэ хэбтүүлэгдэжэ хатаагдаһан үбһэ тармажа, баалнууд болгоһон бээрээ ПР-200 түхэлэй агрегат монсогойлон, тус тустаа 200 килограммай рулонууд болгон багсалжа үзхада, үбһэн гээлтэгүйгөөр, бутаруулагдан үргидэнгүйгөөр абтадаг байна. Иимэ рулонуудые тракторай тэргэдэ ашажа, складта гү, али малай байрануудта абаашаад ябталха, сомоходо һайн. Мүн хэзээньшье һүрилөөд дээрэһээнь һайнаар хушахада болохо юм.

2

Иимэ пресс-подборщигуудые худалдажа абахаар захил хаа хаанаһаа орожол байна. Һара бүри тэрэниие захил хэгшэдтэ хэдэн зуугаар эльгээнэбди. Жэл соо 1800 тиимэ машина бүтээн гаргаха ёһотойбди.

Урдань илангаяа Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайн соогуур, тэрэнэй хойношье хүдөөдэ гол түлэб морин косилкаар үбһэ сабшадаг, тэрэнээ баһал морин тармуураар суглуулдаг байгаа гүб даа. Тэдэ техникэ мүнөө хүдөө нютагуудта үгы шахуу болонхой. Теэд трактор, машинын запас хэрэгсэлнүүдые, мүн шэнэ техникэ, тэдээндэ хэрэгтэй түлишэ болон тоһодолгын зүйлнүүдэй айхабтар үнэтэй болошоод байхада, илангаяа таряалан, сабшалангай газар абаһан фермерскэ болон хубнин ажахынууд, арендаторнууд болоһон хонишод, малшад, ядахадаа колхоз, совхозуудшье мори унаа, тоног зэмсэг бэлдэжэ, морин косилкануудаар лэ үбһээ сабшаха, тэрэнээ баһал морин тармуураар тармаха ушартай болоно. бэшэ гү? Энэнь һураргүй гаргаша багатай байха бшуу.

Мүнөө манай нэгэдэлэй заводой нэгэ цехтэ тиимэ косилка, тармуурнууд хэгдэдэг болонхой. Иимэ техникэ худалдажа абаха дуратайшуул улам олон болоо. Бидэ һарадаа 100—100 морин косилка, тармуур бүтээн гаргаха аргатайбди.

Тэрэшэлэн багахан ажахынуудта малда эдюулхэ талха, ороохо үйрүүлхэ, корнеплод, хартаабха, мүн будүүн тэжээлшье хэршэхэ ИКМ-Т-08 түхэлэй оньһон түхеэрэлгэ, модоной зүйл—хабтагай хайха, харуулдаха, тайраха гэхэ мэтэ 4 ондоо хүдэлмэри бүтээхэ станок гаргажа эхилээбди.

Энэ жэлһээ эхилжэ, ПР-400 түхэлэй, мүнөө гаргадаг машинануудһаа бүри хүсэтэй, 400 килограммай үбһэнэй рулонуудые монсогойлдог пресс-подборщик бүтээн гаргадаг болохомнай.

Ажахынуудта хартаабха малтаха гээшэ эгээл ажал ехэтэй хүдэлмэри байһаар. Запас хэрэгсэл, түлишэ-тоһоной дутамаг, үнэтэй болоод байхада хартаабха хуряадаг тусхай комбайнуудые үргэнөөр хэрэглэхэнь баһал улам бэрхэтэй боложо байна. Энээнийе хараада абажа, урдань зарим колхоз, совхозуудта хэрэглэдэг байһан хартаабха малтадаг юрын агрегадые һажаалгажа, тиимэ шэнэ машина гаргадаг болохоор манай конструкторска Сюро чертёжыень бэлдэжэ байна.

Гадна МТЗ түхэлэй тракторай гидравлическа түхеэрэлгэдэ холбоод, элдэб ашаа—модо, шулуу, хирпиисэ, үбһэ тэжээлшье ашаха, буулгаха ПБ-1000 түхэлэй түхеэрэлгэ энэ жэлһээ гаргадаг болохомнай. Энээгээр 1000 хүрэтэр килограмм ашаа гаргарһаа өөдэ 3,2 метр хүрэтэр үндэртэ үргэжэ болохо юм.

Гүрэнһөө туһаламжагүйгөөр, имагтал оёһэдынгоо үйлэдбэрилһэн продукци худалдажа олоһон мүнгөөрөө ажамидарха, ажаллаха, бүхы хэрэгтэй юумэ—түмэр түдэгэ, запас часть гэхэ мэтые худалдажа абахын тула нэн түрүүн ажалай бүтээсэ дээшэлүүлжэ, шадаал һаа, олон машина, түхеэрэлгэнүүдые бүтээн гаргажа, худалдажа, мүнгэ һайса оруулхые оролдохо болоноби. Энэ талаар үйлэдбэриингөө гол хүсэнүүдые гүйсэд дүүрэнээр, ашаг үрэтэйгөөр хүдэлгэхэ гэжэ оролдонобди.

Манайда цехүүд соохи оньһон түхеэрэлгэнүүд, илангаяа элдэб түхэлэй станогууд тиимэшье һайн, мүнөө үеын эрилтэдэ харюусама гэхын аргагүй. Зариманиинь хуушараа, элдэб автомат, хүсэд автомат бэшэ, тоолоогоор хүдэлгэгдэдэг түхеэрэлгэнүүд гэхэ мэтые худалдажа абаха гэхэдэ мүнгэн өхэ хэрэгтэй. Манда хүнэй бар хүсөөр, гараар хэгдэдэг ажал үшоол ехэ.

Үйлэдбэридэ хэрэглэгдэдэг зайн галай хүсэнэй, халуу дулаа үгэлгын гаргаша һүүлэй үедэ эрид ехэ боложо, бүхыдөө хэгдэдэг гаргашын гурбанай нэгэ хуби энээндэ түлэнэбди. Тиимэһээ гол үйлэдбэриие үргэдхэхэ, нарижуулан һайжаруулха, хүдэлмэришэдэй салин дээшэлүүлхэ, социальна хэрэглэмжэдэ мүнгэ зөөри ехээр гаргаха аргатай болоноби.

Тиибэ яабашье манай үйлэдбэриин нэгэдэлэйхид манай бүтээһэн продукцийн хүдөөгэй ажалшадта хэрэгтэй байһан сагтань ажалайнгаа эршэл һуладхахагүй.

Ю. ЦЫБИКОВ,
үйлэдбэрийн нэгэдэлэй генеральна директор,
Н. АРЬЯЕВ,
нэгэдэлэй техническэ таһагай начальник.

Мүнөөдэр энэ хуудаһандаа тус предприятиин а

бүтээн гаргадаг продукци тухайнь хөөрэхэ, харуул

Эгээл арбан дүрбэн жэлэй саана, 1978 ондо Улаан-Удэ хотын зүүн-урда захада үшөө нэгэ завод бодхоогдоһон юм. Мүнөө энэ заводой томо корпусууд, котельниинь ута хоолойнууд, хүүргэнүүдэй түмэр зүйлнүүдые бүтээн гаргадаг мантан томо заводой байрануудтай зэргэлээд оршодог.

Үнгэрһэн жэлнүүдтэ «Бурятферммаш» гансашье Буряад ороной бэшэ, мүн Зүүн Сибириин, Алас-Дурна зүгэй, ороной ондоошье республика, хизаар, областынуудай ажахынуудта малай эдихэ үбһэ, һолоомо гэхэ мэтэ тэжээл үйрүүлхэ, хэршэхэ нилээд олон машинануудые бүтээн гаргажа үгөө.

Жэл бүхэндэ хэдэн мянгаад ИРТ-165, ИРМ-50, ИРТ-80 түхэлэй машинануудые гаргадаг байһан.

Һүүлэй 1—2 жэлдэ нэгэдэлэй гол предприяти үйлэдбэриингөө шэглэлые зааха хубилгажа, мүнөө үедэ хүдөөгэй ажахынуудта эгээл хэрэгтэй машинануудые гаргаха гэжэ оролдоно. Жэшээнь, сабшагдаһан, тармагдаһан үбһэ суглуулан монсогойлжо, рулонууд болгожо уядаг ПР-200 түхэлэй соморхон, ашаглахада тааруу пресс-подборщигуудые олоор гаргана.

Үнгэрэгшэ жэлһээ эхилжэ үбһэ сабшаха паар мориной косилка, морин тармуур гэхэ мэтэ мүнөө үедэ илангаяа таряашадай (фермерскэ), үмсыншье ажахынуудта, колхоз, совхозуудташье шухала хэрэгтэй техникэ гаргана.

Нэгэдэлэй гол заводто дүүрэн ехэтэй, ажалаа һайн мэдэгдэг хүдэлмэришэд, мэргэжэлтэй инженерууд доторнай байдаг, хүшэр хүнхо тума гэмтэ ябахаа хаанагүй олоогээшэ. Аймагай түб тосхондо үнгэрэгдэ 124 гэмтэ ябадал болоо. Энэнь урэндаа олон.

Энэмнай мүнөөнэй экономикын толгын үедэ хаһа саг соонгоо риеэ хубилган шэнэдхэжэ, хангагшадтай, бэлэн болоһон худалдан абагшадтайшье тогтоожо шадаһан предприятиин.

«Бурятферммаш» бүхы дээрэ шье, түрэнэй зоодэ һайн, үйлэдбэриингөө хуулаагүй, худэлмэришэдөө ушарнууд эрид олоогүй, салин түлбэреэр тооцо бага зэргэ ашаг олзотойшье.

Нигэдэлэй гол заводто дүүрэн ехэтэй, ажалаа һайн мэдэгдэг гү? хүдэлмэришэд, мэргэжэлтэй

Энэмнай мүнөөнэй экономикын толгын үедэ хаһа саг соонгоо риеэ хубилган шэнэдхэжэ, хангагшадтай, бэлэн болоһон худалдан абагшадтайшье тогтоожо шадаһан предприятиин.

«Бурятферммаш» бүхы дээрэ шье, түрэнэй зоодэ һайн, үйлэдбэриингөө хуулаагүй, худэлмэришэдөө ушарнууд эрид олоогүй, салин түлбэреэр тооцо бага зэргэ ашаг олзотойшье.

ҮБҺЭ МОНСОГОЙЛОН БАГСАЛХА ПР-200 ТҮХЭЛЭЙ РУЛОННО ПРЕСС-ПОДБОРЩИК

ПР—200 түхэлэй агрегат үбһэ монсогойлхо камератай. Тусхай түхеэрэлгэдэнь үбһэн орёогдожо, монсогор рулон болгогдон багсалагдадаг. Рулоной досоохи һэрхигэршэг байгаад, харин газаа тээгүүрхинь хатуугаар, досоohоо гутахагүйгөөр, дээрэһээ хура бороодо нэбтэ порохогүйгөөр, һайнаар хадагалагдахаар багсалагдана.

Худэлгэхэдэ тааруу зохид, яһала бата бэхи, бүтээсэ ехэтэй машина гэжэ ашаглалгын дүнгүүд харуулна.

ПР—200 түхэлэй пресс-подборщик секундын 5—6 килограмм үбһэ монсогойлон орёожо, тус бүридөө 200 килограмм шэгнүүртэй, 1,2 метр үргэнтэй рулонуудые гаргадаг юм.

ҮБҺЭ ТАРМАДАГ КГ-1 ТҮХЭЛЭЙ МОРИН ТАРМУУР

Үбһэ мүр дээрэнь хэбтүүлжэ һүүрээгээд, бага хатаагаад, энэ тармууураар тармажа баал болгодог юм. Гандуу хуурай жэлдэ ногооной ургасын шэнгэн һаань, сабшамсаараа, тармахадашье болоно. Мүн энэ тармууураар үбһэнэй, зеленкын, һолоомо һошын хог үлөөдэнэ тармаха, суглуулхада өөрэгүй.

Нэгэ морондо хүллөөд шэрэдэг энэ тармуурай ургэнийнь 2,13 метр, час соо 1 гектарай үбһэ баал болгохо аргатай.

Хүлөөрөө оньһыень дарахада, тармуурай шүдэнүүд ургэгдэдэг, буулгагдадаг.

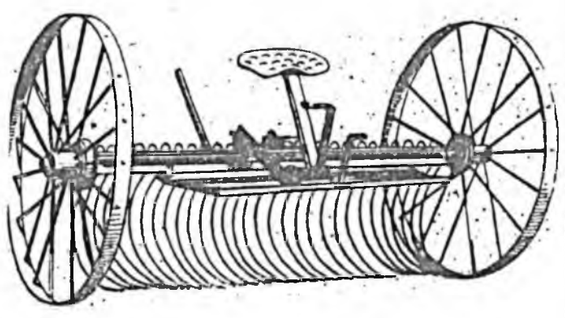

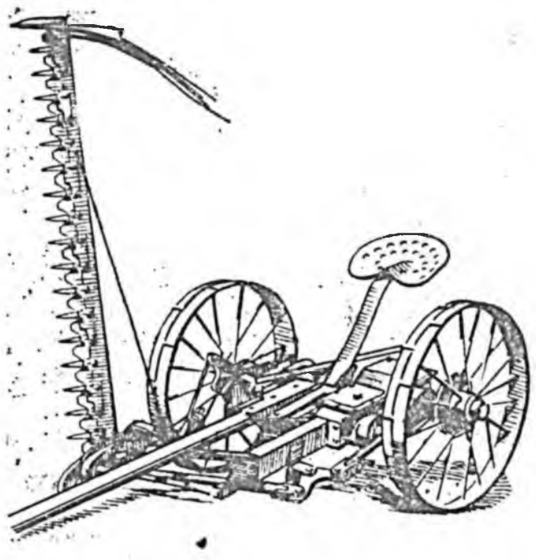

ККП-1,4 ТҮХЭЛЭЙ МОРИН КОСИЛКА

Энээгээр ямаршье газарай—хээрын сабшалангай, тарималшье ногооной удхэншье, шэнгэншье ургаса сабшахада өөрэгүй. Илангаяа таряашадай (фермерскэ), үмсыншье ажахынуудта, мүн колхоз, совхозуудташье трактор, машина хэрэглэхэ аргагүй уйтан, хада уулын, ойн багахан сабшалангуудай үбһэ ногоое энэ косилкаар сабшахада һайн.

Тус косилка 1,4 метр үргэн мүр гарган сабшажа, зогсонгүй ябаа һаа, час соо 50 соото газарай ногоо унагааха байна.

Урдань ажахынуудта хэрэглэгдэдэг байһан морин косилкаһаа шэгнүүрынь нэгэ бага хүнгэн, 350 килограмм болодог. Хюрөөгөө худэлгэдэг шатуниинь түмэр.

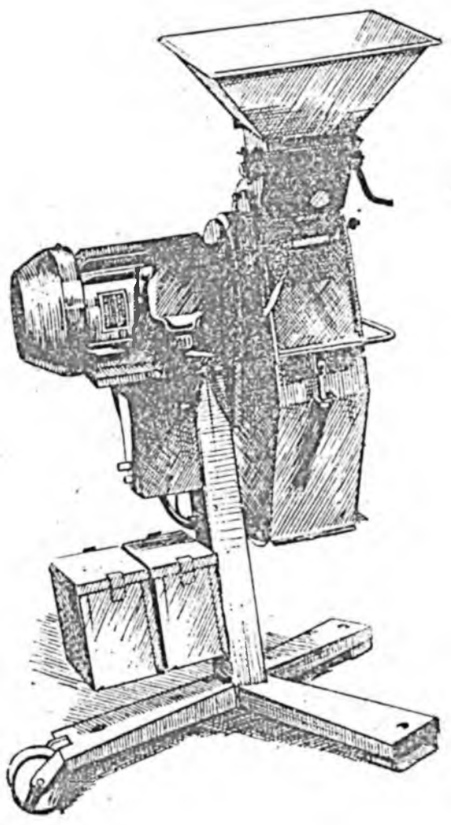

ТЭЖЭЭЛ ҮЙРҮҮЛДЭГ ИКМ-Т-08 ТҮХЭЛЭЙ БАГАХАН МАШИНА

Энээгээр үбһэ һолоомо гэхэ мэтэ малда эдюулхэ бүдүүн тэжээл, мүн ороohо таряашье, тэжээлэй корнеплодуудые (куузику, турнепс, хартаабха) хэршэжэ, жэжэлжэ, үйрүүлжэ болохо юм.

Нэгэ час соо худэлгэжэ, 0,8 тонно тэжээл буйлуулха, шанаржуулха аргатай байна.

Иимэ оньһон машина илангаяа таряашадай (фермерскэ) багашаг ажахынуудта, үмсын айлнуудташье, тэрэшэлэн үсөөншэг үхэр, гахай, шуубуу үсхэбэрилдэг фермернүүдтэ тодхоод худэлгэхэдэ таатай.

ХҮНҮҮДЭЙНГЭЭ ТАЛА ХАРАНАБДИ

Хаа хаанагүй үйлэдбэриин доошолжо, доройтожо, зарим газарта предприятинуудай зогсоогдохо туйлдаа хүрэжэ байхада, нэн түрүүн худэлмэришэдые хохидоохогүй, ажалгүйдүүлхэгүй, тэдэнэйл тала хараха гээшэ коллектив бүхэнэй хүтэлбэрилгын, профсоюзай эмхийн гол зорилго болоно гээшэ ааб даа.

Энэ талаар манай нэгэдэлэй дирекци (генеральна директор Ю. Н. Цыбиков), мүн инженерно-техническэ албан хайшаншье гэжэ һаань, үйлэдбэриингөө эршэ, дэлисые доошолуулхагүй гэжэ оролдоно. Хүнүүд хэхэ ажалтай, тогтууритай салинтай байбал, мүнөө сагта ехэ ядахагүй, гэр бүлээ тэжээхэ байна ха юм.

Тиигэжэ хэды бэрхэтэй болоошье һаань, бидэ худэлмэришэдөө үсөөлнэгүйбди. Арга боломжыгоо зэргээр салин түлбэринень мүнөө сагай хэмжээндэ байлгаха гэжэ оролдонобди.

Тэрэшэлэн гүрэнэй зүгһөө бодото туһаламжа, тэдхэмжын үзүүлэгдэхээ болиһон хойнонь коллективэйнгээ саашанхи хуби заяае харалсажа, предприятияа акционернэ эмхи болгохо, бүхы зоори, хэрэгсэлнүүдэйнгээ 51 процентые оёһэдынгоо худэлмэрилэгшэдтэ акци болгон үгэхэ, бэшыень аукцион дээрэ табижа, акционировалха зорилготойбди. Мүнөө энээндээ бэлдэжэ байнабди.

Гадна али бүхы юумэнэй нутамаг, айхабтар үнэтэй болоһон сагташье манай нэгэдэл худэлмэрилэгшэдөө гэр байраар хангаха асуудалые хараанаа алданагүй. «Погоороль» гэжэ посёлогто тус бүридөө 150 байратай хоёр гэр оёһэдынгоо хүсоор барижа дүүргэхэ дүтэлообди. Үшөө нэгэ тиимэ гэрэй һуури табигданхай. Тэндэ хүүгэдэй саад байха юм.

Прибайкалийн районой Котошель нуур шадар нэгэ доро 200 хүнэй амарха зунай амаралтын байра түхеэрэгдэнхэй.

Оёһэдын хамһабарийн ажахы бариха аргагүй дээрэһээ хүн зоноо зуһалантай, огород эрхилхэ газартай болгохо худэлмэри ябуулнабди.

Худэлмэришэдэй столоводо эдеэ хоолойнь сэнгые тааруу хүнгэн болгохын тула энээндэ тусгаар мүнгэн һомологдоно.

М. ГАНДЫБИН,
профсоюзай комитедэй түрүүлэгшэ.

ЭДЭ МАШИНА ТЕХНИКЭ ХУДАЛДАЖА АБАХА ГЭБЭЛ, ИИМЭ

АДРЕСААР ХАНДАГТЫ: **670007. Улаан-Удэ хото. Матросовой нэрэмжэтэ поселок. ТЕЛЕФОН 4—07—56.**
ТЕЛЕТАЙП 219217 «МИРАЖ»

Хүн ба хуули

ЗАХИРГААНУУДАЙ, ЗОНОЙ ТУҺАЛАМЖА ХЭРЭГТЭЙ

...анай корреспондент Т. Пимбуев Хэжэнгын районой ...дын хэрэгүүдэй таһагай һэргылэмжын албанай на...ник майор П. Б. ТУЛОГОЕВТОЙ хөөрэлдэһэн байна.

Протас Бальбурович, ...дөө үйлсөөр ябахань ...тай болоо, хүбүүд ...а сохиходоошье хой...ранагүй гэлсэнэ. Тэ...гү?

Орон доторнай бай...задаржа, хүшэр хүн...охо тума гэмтэ ябаг...д хаа хаанагүй оло...гэшэ, Аймагай түб...гэ тосхондо үнгэрэг...лдэ 124 гэмтэ ябадал...даа. Энэнь урзанда...наа олон.

...сөөр, нинтын газа...хуули журам хазагай...а зарим тэды үсөө...бэшье, түрэлэй зоо...лууха, тонохо, хуниие...о, ами наһыень та...ушарнууд эрид оло...

...3 оной январиин 1-...өдэгээр, хөдэн гэмтэ...л гаргагшад тодоруу...гүй үнгэрбэ. Ямар ...ууд бэ гэжэ лаблаха...үнгэрэгшэ жэлэй ноябр...7-ной 23 сагта Лени...нэрэмнэгтэ гудамжада ...имовагай ондатра мал...моритой хүн абаад ...ушоо. Тинхэдэ декаб...27-до Эрдынсевэй ар...абар бээлэй абаад үгы ...ноо. Эдэнишье элирүүл...лаар худалмэри ябуу...на.

Гэмтэ ябадал һэргылтула ямар худалмэри...э гээшэб?

Үнгэрэгшэ жэлдэ нинтурим, журам хазагай...ан 500 хүн дотоодын ...үүдэй таһагта асарагдаһан. Тэдэнэй 420-нинь архиншэд, 80-нинь хулиган ааша гаргагшад болоно. Хэжэнгын совхозһоо — 30, Ушхайтын тарлашанай ажахынуудай эблэлһээ — 28, ажахын тоосоотэ харгы барилгын участогһаа—27, гэр байрын-коммунальна ажахын үйлэдбэрнин управленинһээ 24 хүн манда асарагдаһан байна. Эдэ коллективүүдтэ анхаралаа хандуулжа, хүтэлбэрилэгшэдтэйнь ойлгуулам-жын худалмэри һайжаруулхын тула оролдохол болонобди.

— Илангаяа хохидолто хойшолоктой гэм хэгшэд олошороо гэнэт...

— Хэжэнгынхид абари зангаараа нилээн даруу, номгон, аалидуу зон гэжэ хэр угһаа хэлсэдэг. Бага зэргын юумэндэ гомдол барижа, милици, прокуратураар ябаха дурагүй. Гэбэшье август, һарадаа наншалдаан, сохилдоон, ами наһанда харша ябадал гаргалга олошорбо. Энэнь архидалгаһаа эхитэй бшуу.

Августын 9-дэ Хэжэнгэдэ Федотов гээшэ суг һуудаг Гомбожаповае һоргуулгаар сохико алаа. Августын 11-дэ Ушхайта тосхондо эрхэтэн Дынзенов суггаа архидаһан хөөр нүхэдөө буудажа алаад, һүүлээрнь оорыгоо хороогоо. Тинхэдэ августын 20-ной үдэшэ Үлзытэ һууринда Цымпилов гэгшэ һамгаяа ама халамгайгаар сохико, амиень хорообо. 1992 оной эсэс болоторхи хугасаае абаад харахада, хүнэй ами наһые таһалһан аяар долоодохи ушар тоологдоно. Гэмтэд булта харюусалгада хабаадуулагдаа.

— Үхибүүдэй дунда хуули ёһо хазагайруулха ушар дайралдедаг гү?

— Олоной газарта һоргуугаар дайралдагшадай 23-нинь хуулинь наһа хүсөөгүй үхибүүд байгаа. Тинхэдэ үнөө хуулинь наһа хүрөөгүй 21 хүн зөмэтэ ябадал гаргаа. Гол түлөб хулган хээд баригдаһан байна. Олонхинь Хэжэнгын 1-дэхи, 2-дохи дунда һургуулинуудай, мөн 35-дахи СПТУ-гай һурагшад байгаа гэжэ элирээ. Жөшөөлхэдэ, октябриин 11-дэ хуулинь наһа гүйсөөгүй Майоровһоо 100 түхэриг буляажа абтаһан байгаа. Хөөр хоноһон хойно СПТУ-гай һурагшад Дашцыреноз Содномов хөөр абаа гэжэ мэдэгдээ. Тинхэдэ ноябриин 29-дэ үдэ багта Сэболев гэгшые тоноһон байна. Гэмтэд элирүүлэгдээ, мүрдэлгэ хэгдэнэ.

Декабриин 2-ой 19 сагта Космонавтнуудай үйлсэдэ А. Б. Номшиев хулигануудта сохиоулаа. Сэргэй албанда мордохоёо байһан Базарсадуев Цыреноз хөөр нимэ ааша гаргаа гэжэ элирээ. Мүнөө сүүдэй шинидхэбэриие хүлеэжэ байнхай. Гэхэнээ гадна хүнүүдэй элдэб шалтагаанаар бээ хороохо ябадал һүүлэй үедэ олошоржо байна.

— Гэмтэ ябадалнууд эдэгдэнгүй үнгэрхэ гэжэ байдаггүйнь һайшаалтай. Зүгөөр нимэ үзэгдэлнүүдэй ушархагүйн тула юридшалан юун хэгдэхэ ёһотой?

— Нимэ юумэнэй болоожо байхада, аймагай захиргааһай хүсэл оролдолгоор сентябрь һарадаа Хэжэнгэ һууринаймнай гудамжануудаар арадай һайн дуранай дружинын хүдэлжэ эхилһэниинь һайшаалтай.

Хүн зонние ажаһуудалай талаар хангагшад, редакциин, ба типографиин, харгы заһабарилга-барилгын участогай, Хэжэнгын 2-дохи дунда һургуулинн, санэпидстанциин, соёлой таһагай хүдэлмэрилэгшэд эндэ эдэбхитэйгээр хабаадана гэжэ тэмдэглэмээр.

Хуули буса ябадалнуудай долгэржэ, олошоржо байһан сагта милициин хүдэлмэрилэгшэд үсоодэнэ, тэдэнэртэ түлэхэ мүнгэн дуталдана. Ушар тиимэһээ нютагай захиргааһууд мантай хэлсээ баталһанан удаа, штадһаамнай гадуур өөһэдынгоо участково милиционернүүдтэй болоно, салинтыць оо-һодоо түлөөд, нютагтаа хүдэлгэнэ. Нимэ аргаар Хүртэйн модоной промышленна ажахыда 2, Новокижингинскдэ—1, милиционер хүдэлжэ эхилэнхэй.

Нигэжэл хүн зонтосо, нютаг нютагуудай захиргаануудтай зүбшэжэ, хэлсээ ойлголсожо, хүдэлөө һаа, хуулида харша ябадалнуудые һэргылхэ талаар зарим тэды дүн туйлагдаха.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: П. Б. Тулогоев.

Т. ПИМБУЕВАЙ фото.

Уншагшын һанамжа

СЭДЬХЭЛДЭЭ ҺАНАМААР, СЭЭЖЭДЭЭ ХАДУУМААР

...гһаа урид наһа бараг нютагаймнай ураи зо...шо Федор Цыденжаповай дүрбэдэхи ном үнгэрэ...жэлэй эхээр Захаамин...типографида хэблэгдэн...ааа һэн. Хорёод жэлэй ...далаад онуудай эхээр, ...нүхэрэймнай гурбан ...хэблэгдэжэ, уншагшад...хүргэгдэнэн юм.

...Цыденжаповай ту...шынь ном «Агнуурида» ...нэрэтэй, удаань «Сэ...дархан», «Тэнгэрнин ...ин» гэнэн номууд һуба...Хажуугаарнь П. Хик...дэй «Дурлаһан үүлэн» ...ан онтохонуудай суг...лбари бурлад хэлэн дээ...оршуулжа, ном болгожо ...солһон юм.

...арин мүнөөнэйнь «Үбэл...ндөө байхадаа» гэһэн ...тэ туужа һургуулинн ...нбүүдтэ заатагүй һай...агдаха байһаннинь ойл...ой. Зохёолой гол ге...нууд болохо Батажар...Оюуна хоёрой хамта ...бажа гараһан үбэлжэлгэ ...тойл бэрхэшээл гээшэ ...н бэ гэжэ мүнөөнэй үхи...дтэ элиилэлэн харуулна. ...хэтэй хамта зохёол соо ...ноо һэргэгдэжэ байгаа ...данай ёһо заншал— Са...алганда, сагаан һарада ...эдхэл, бүтүү үдэшэ гэхэ ...тэ гоёор зураглагданхай. ...хэршэлхэ тухай, манай ...тахан шахуу мэхээр ту...й ямар аятай зохидоор ...шэгдэнхэйб.

Арадай аман зохёолой ...жэ—буряад онтохон энэ ...хёолдо шадамараар оруу...гданхай, гол һуури өөлө...гэбэл, алдуугүй. Юуб ...хэдэ, Дарима хүгшэнэй ...өөржэ үгэһэн «Хагдан ...ргэ» гэһэн онтохон зур...атай басаган хүбүүн хоё...й сэдьхэлдэ хадуургажа, ...хэ найдал түрүүлбэ. Мүн ...нбүүдые түрэл байгаалин...йнь дүтоор холбоно.

Энэ зохёол уншахадаа, бидэнэр мүнөө үсын хүнүүд, түрэл нютагайнгаа хүн зоной дайнай хүшэр жэлнүүдые хайшан гэжэ дабажа гараһаень хоёр нюдөөрөө харанан мэтэ болонобди. Мүн мүнөөдэрэйнье байдалдамнай дүтэ шэнги. Урданайхидаал адли аргаһа хатааха, замбаагаа зууража, мэхээр суглуулха туһатай заншалнуудаа һэргээхэ байһан хадамнай типмээр һанагдана гү?

Захаамининаа ургажа гараһан зохёолшын энэ туужа буряад литературада өөрын һуури эзэлхэл ёһоороо эзэлхэ. Үнинэй хүлеэгдэһэн, олон жэлэй туршада суглаа хураалнууд дээрэ дурсагдаһан номой одоошье хэблэгдэжэ, олон бэрхэшээлнүүдые дабан, уншагшадтаа хүрэһэндэнь одсоли баяртайбди.

«Буряад хэлэн дээрэ үхибүүдэй уншаха зохёол үсөөн, үгы шахуу», «һүүлэй үедэ буряад хэлэн дээрэ һонин ном гаранагүй», —гэжэ өлдэб суглаанууд дээрэ нэгэнтэ бэшэ хэлэг; дэдэг, газетэнүүдтэ бэшэгдэдэг һэн. Теэд «абдар соохиё удалхала» мартаад байһамнай гайхалтай. Абдар ханзадаа бүхы һайнаа даража суурагалжархёод, айлаар—холуур хараашалхадамнай, юун олдохо, үрэ гарахаб даа?!

Нютагайнгаа ураи зохёолшо Ф. Цыденжаповай энэ багахан номые буряад зохёолнуудай дээжэ болгон үргэхые забдаашьегүй һаа, хүдөөгэй зон, илангаяа үхибүүд ехэл һонирхожо уншаха, ежабайдалдаа туһатай һургаал хадуужа абаха аабза гэжэ этигэнэб.

«Үбэлжөөндөө байхадаа» гурбан мянган хэһэгээр хэблэгдэв.

Х. ДАМПИЛОВА,
хүдөө бэшэгшэ.
Захаамининай аймаг.

Улаан-Удын Октябрьска районой нарин сэмбын «Мануфактура» предприятиин ...ноо үгаадаг, хатаадаг, илгадаг, түүхэй эдэй цехүүдэй хэ...хүдэлмэриин 7-дохи столовын нэгэдэхи фалиалда эдеэлдэг. Тамара Георгиевна Вяткинагай хүтэлбэрилдэг коллектив үндэр амжалтатай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Т. Г. Вяткина.

СЕМИНАР ҮНГЭРГЭГДӨӨ

Байгаали шэнжэлэлгые шэнэ программаар шудалха асуудалаар эхин шатын классуудай болоод багшанарай училищиин багшанарай хабаадалгатай областиин семинар һаяхан Ага тосхондо үнгэргэгдэбэ.

Тус семинар эмхидхэн үнгэргэлгэдэ Агын багшанарай училищиин багша, РСФСР-эй һургуулинуудай габьяата багша Владимир Гаврилович Стрельников горитойхон хубитаяа оруулба. Мүн ле энэ семинарай ажалда эрдэм һуралсалай областной, управленинн түлөөлэгшэ нүхэр Овчинникова хабаадажа, суглараг шадай анхаралда туһатай хэдэн зүбшөөлнүүдые үгэбэ.

Семинарта хабаадагшадай урда нэмэл хэшээлнүүдые дүршөл ехэтэй багшанар Бальжирова, Ятменева, Бадмаева, Стрельников гэгшэд үнгэргөө.

Мүн ле Агын багшанарай училищиин актова зал соо байгаали хамгаалха талаар үдэшэ үнгэргэгдэбэ. Семинарта хабаадагшад нэмэл хэшээлнүүдые зүбшөн хэлсэжэ, удаань өөһэдынгөө һанамжануудаар хубаалдабад.

Энэ семинарта хабаадагшад Ага тосхоной һургуулинуудай һурагшадһаа бүридөһөн «Залуу наһан» гэһэн хатарай ансамблиин концерт-шаада хаража, ехэтэ хужарлан һонирхобод. Хизаар ороноо шудалха, эхэ байгаалидаа эзэн ёһоор хандаха талаар үнгэргэгдэһэн энэ семинар багшанартамнай горитой туһа нүлөө үзүүлхэ байһаниинь дамжагүй.

Б. ЖАПОВ.

Уншаа, дуулаа һэн гүт?

РОССИДАХИ ГЭМТЭ ЯБАДАЛНУУД

(1992 оной январь—декабрь)

1992 ондо өлдэб янзын гэмтэ ябадалнууд горитойгоор ургаа гээд бидэнэр һайн мэдэнэбди. Тиимэһээ тоо, баримтануудта үндэйлэлэн, энэ муу юумэн тухай тобшохоноор мэдэсэхэ һанаатайбди.

1992 оной турша соо России Федераци соо хамта дээрээ. 2.760.650 гэмтэ ябадалнууд гаргагдаад, 1991 оной-хидо орходоо 27 процентээр ургаһан байха юм. Тингэжэ эдэ гэмтэ ябадалнуудай орой-доо 1.217.296-нинь гэхэ гү, али 46,9 процентнь лэ тодоруулагдаһан байна.

Энэ тоодо тон хүндэ хүшэр 415,784 гэмтэ ябадал гаргагдажа, ургалтань 33,6 процент болоо. 204.952-ынь гэхэ гү, али 55,1 процентнь лэ тодоруулагдаа.

Тон хүшэр хүндэ гэмтэ ябадалнууд тухай хэлэхэдэ, 1992 оной турша соо зорюута хүниие алаха гү, али алаха һөдэлгэ гаргаһан 23.006 ушар дайралдажа, ургалтань 41,7 процент боложо, манай һанаае зөбөөно. Эдэнэй 81,4 процентнь тодоруулагдаа.

Дээрмэдэлгэ (64,6 процент), тоноо (61,4 процент), зоной байра тонолго (48,3 процент), буу зэбсэг болон һомо дари хулуулга (46,2 процент) илангаяа ехээр ургаа гээд тэмдэглэмээр. Тэрэл зуура эдэ гэмтэ ябадалнуудые тодоруулга 28,3 процентһээ 54,4 процент лэ болоһон байха юм.

Гэмтэ ябадалнуудай дундаһаа эхэнэр хүниие хүсөөрөө эдлэлгэ болон эдлэхэ һөдэлгэнүүд лэ хороо (3,2 процент). Гадна тус гэмтэ ябадалнуудые тодоруулга 81,8 процент боложо, эгээл эрхим баримтануудай нэгэнинь гээд тодорно.

Экономикын һазбаридахи гэмтэ ябадалнууд 10,4 процентээр хороһон байха юм. Гадна 96,4 процентнь тодоруулагдаа гэхэдэ, һанаанда баһал таарана. Зүгоор эдэ баримтануудта болгоомжотойгоор хандахаар ааб даа. Юуб гэхэдэ, урдань ОБХСС-эй гэмтэ ябадал гээд тоолодог байһан ушарнууд мүнөө хуулита болонхой ха юм. Тингээдишье эдээнние тодоруулга 81,4-һоо 96,4 процент хүрэһэн байха юм. Зүгоор гүрэнэй зоори хулуулга, даажа байһан тушаалаа хэрэглэлгэ, эдилгэ абалга үсоороо гэхэ үндэһэн үгы гээд һанахаар байна.

Ямар зон гэмтэ ябадалнуудые таргаа хаб гээд хэлэхэ болоо һаа, хуулини наһа гүйсөөгүйшүүл 200,608 (ургалтань 15,5 процент), урдань гэмтэ ябадал гаргагшад 320,082 (16,6 процент), бүлэг зон 278,161 (29,8 процент), һоргуу зон 438,372 (22,9 процент) гэмтэ ябадал гаргаа.

Нинтын газарнуудта 480,904 (ургалтань 18,4 процент), тэрэ тоодо үйлсэнүүдэй, талмайнуудта, портнуудта болон сквернүүдтэ 303.642 (23,7 процент) гэмтэ ябадалнууд гаргагдаа. 8869 ушарта буу зэбсэг хэрэглэгдээ, 557 ушарта харнин гүрэнүүдэй эрхэтэд гэмтэ ябадалнуудта хабаадалсаа.

1992 ондо Росси соомнай 164,157 гэмтэ ябадал гаргагшад бэдэрэлгэдэ ороихой байгаа (ургалтань 18.7 процент). Эдэнэрэй 115.249-нинь баригдаа. Мэдээгүйгоор үгы болоһон 69,834 хүн (ургалтань 10 процент) бэдэрэгдэжэ, 52.843-нинь (75,7 процент) олдоо.

Саашань Россин нютаг-нютагуудта тогтоһон байдал харуулһан таблица дурадхагдана.

Республика, хизаар, область	гэмтэ ябадалнууд бүхэдээ	ургалтань	Тодоруулагдаһанинь
1. Адыгея	6492	39,4	47,0
2. Башкири	42,346	27,8	60,5
3. Буряад Республика	25,176	30,2	57,0
4. Хадата Алтай	480,3	43,0	57,2
5. Дагестан	18,079	29,0	45,7
6. Кабардино-Балкари	7731	5,1	47,2
7. Хальмаг	57,71	12,0	56,7
8. Карачаево-Черкесси	53,88	14,6	51,3
9. Карели	18,717	44,9	34,6
10. Коми ССР	20,925	9,0	49,3
11. Мари-Эл	13,422	42,2	47,1
12. Мордовско ССР	17,410	46,6	42,8
13. Хойто-Осетиин ССР	87,45	9,2	45,6
14. Татарстан	64,631	17,6	52,3
15. Тува	11,189	14,1	40,5
16. Удмурти	24,590	25,3	46,5
17. Хакаси	12,792	26,9	41,6
18. Чечня	—	—	—
19. Ингушети	—	—	—
20. Чуваши	22,096	34,2	46,6
21. Яхад-Саха	18,423	9,2	52,6
22. Алтайн хизаар	48,522	34,3	52,3
23. Красноярска хизаар	67,712	22,4	39,4
24. Еврейн область	5000	53,3	66,3
25. Эрхүүгэй область	65,199	17,4	39,00
26. Санкт-Петербург	105,700	52,5	29,4
27. Москва	79,075	23,8	46,8
28. Новосибирска область	77,415	41,8	40,5
29. Шэтын область	30,573	36,6	40,6
30. Омско область	51,425	35,5	39,4
31. Сахалинай область	20,113	33,4	41,0

(«Щит и меч» газетэһээ абтаба).

БАНКИРНУУДАЙ ЭРИЛТЭ

Франциин хоёрдохиехэ банк болохо «Креди лионне» гэгшэ хубисхалай урда Россин дэлгүүртэ тонехэ ажал ябуулга эрилжэ байһан юм. Мүнөө энэ банк Россида ажаллажа эхилхэ генеральна лицензи (олон янзын зүбшөөл) абаад, Санкт-Петербург хотодо түрүүшынгээ филиал нээхэ гэжэ бэлдэжэ байна.

Энээнтэй дашарамдуулан, гадаадын банкнуудта манай гүрэнэй хүн зонтой худалхыень, түхэригые банкынгаа ябуулгада хэрэглэлгые хорихыень Россин банкирнууд Верховно Соведнэй эрижэ байна. Хэрбээ «Креди лионне» мэтэн харнин банкнуудые манай орондо худалхыень зүбшөөгөө һаамнай, өөрымнай банкнууд бүхы хангагдаг хүн зоноо алдаха, мүн бата бэхээр хүл дээрээ хэзээшье гаража шадахагүй гэнэ. Эдэмнай айжабтар ехэ дүй дуршөлтэй, мүнгэ зоори ехэтэй банкнууд ха юм, тиимэһээ наада захань хоёр-гурбан жэлдэ энээн уруу табигүй байха ёһотойбди гэнэ. Япон болон Испанида гадаадын банкнуудай тэдэ оронуудта ажаллалгада табигдаба ха юм гэлдэнэ.

Теэд энэ эрилтэнь хэр зүб гээшэб гэһэн асуудал гарана. Ушар юуб гэхэдэ, тээмэндэ Россин олзын хэрэг эрхилэгшэд баһал тиимэшүү эрилтэ табяа һэмнай. Бидэл гүрэнэй зоориинехэнхи хубиннень худалдажа абаха ёһотойбди; тингэгүй һаамнай, олон зуун түхэригоор ганцахан доллар диилэхэ болоод байһан үедэ Америкын шорондо байһан хүншье гүрэнэймнай зоори худалдан абаха юм. Тингээд гадаадынхид эрхим предприятиудыемнай абаха, харин манай ороной олзын хэрэгэйхидтэ муу һайн юумэн лэ хүртэхэ гээ һэн.

И. ДАНЧЕНКО.

Үнэр баян үндэһэн хэлэнэй

БУРЯАД ДИАЛЕКТНҮҮДЭЙ ҮГЭНҮҮД

7. ГЭРЭЙ АМИТАДАЙ НЭРЭ

ЭМНИГ МОРИН (ородоор «необученный конь»)

Баруун буряадай хэлээр

Нижнеудинскын, Алайр-Үнгын, Захааминай — үреэ (үрээ).

Ахын—үрээ, эмниг.

Качугай—үрээ мёрон.

Баргажанай—мураа (заримдаа, үрээ, үрээ).

Байгал-Хударинн—үреэ.

Зүүн буряадуудай

Хоринн, Загарайн; Бэшүүрэй ашабгадай—эмниг.

Мухар-Шэбэрэй — һургаг, эмниг.

Шаргалжанай, Хойто-Сэлэнгын—эмниг, үреэ.

Урда буряадуудай

Цонгоолнуудай—эмниг морн, унуулаагүй морн, дошкон морн.

Алтайн ашабгадай—эмниг морн, дошкон морн, һургагдаа үгэй морн.

Сартуулнуудай—эмниг.

ҺАМБАП (ородоор «челка лошади»)

Баруун буряадуудай хэлээр

Нижнеудинскын—дэлэһэн, дэлэн («дэлэһэн» байһанаа эндэ «һ» абяан үгүүлэгдэхэеэ болижо, «дэлэн» болоо. Нимэ ушар баруун буряадуудай хэлэндэ үсоон бэшэ үзэгдэдэг—Ц. Б.), соко дээрти дэлэһэн, соко дээрти дэлэн.

Алайр-Үнгын—һохоол (хохоол) дэлэһэн.

Ахын—дэлэһэн, майхайн дүлэһэн (Сэнсэ гэжэ нютагта), хоондэри (Хужар нютагта).

Захааминай, Качугай—һамнай.

Боохоной — хоол, морни хоол, хохоол.

Эхирэд-Булгадай— морни һамнай, һэхэл.

Баргажанай — хүхэл (һэхүл, нэхэл), бабал.

Байгал-Хударинн — хамнай (һамнай).

Зүүн буряадуудай

Хоринн, Загарайн, Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй— һамбай.

Шаргалжанай—нэхэл (һүхэл).

Хойто-Сэлэнгын — хүхэл, һохол.

Урда буряадуудай

Цонгоолнуудай — хүхол (хүхоло), цүхол (сүхол).

Алтайн ашабгадай—нэхол, Сартуулнуудай—хүхол.

Хамнигануудай — чанцуг, цанцуг (Алтан гэжэ нютагта).

ХУРЬГАН

Баруун буряадуудай хэлээр

Нижнеудинскын — куриган (куригон).

Алайр-Үнгын — хуриган (Тангад, Хурсанга, Бүтүүхэй, Зүхэли, Нүхэд, Одисо гэжэ нютагуудта), багшаа (Нилхай, Сохой гэжэ мэтын нютагуудта хэлэдэг).

Ахын, Захааминай—хуриган.

Боохоной—бугшаа (хаа-яа: хурьган).

Эхирэд-Булгадай — хурьган (хуриган), хүрбэ (хөрбэ, хөрьво).

Качугай—хуриган (зарим нютагуудта; хүрбэ).

Ойхоной — хурьган (хурган).

Баргажанай, Байгал-Хударинн—хураган.

Зүүн буряадуудай

Хоринн, Яруунын, Агын, Мухар-Шэбэрэй — хуриган.

Бэшүүрэй ашабгадай — хурга (хурьга, хурига).

Шаргалжанай, Хойто Сэлэнгын—хурига.

Урда буряадуудай

Цонгоолнуудай, Алтайн ашабгадай, сартуулнуудай—хурга.

Хамнигануудай — курига (хурига).

ТЭХЭ

Баруун буряадуудай хэлээр

Нижнеудинскын—тэхэ.

Алайр-Үнгын—тэхэ.

Захааминай—бавана (Үлэг, шэн гэжэ нютагта). Энэ нютагаархин һэрхые «тэхэ» гэнэ («тэхэ—заһамал»).

Баргажанай—тэхэ. Эндэхин һэрхые «эрье шоогой» гэнэ.

Байгал-Хударинн — тэхэ. Ранжуров гэжэ нютагта һэрхые «шэмхүүлһэн тэхэ» гэдэг. Корсаковта «һэрхэ» гэдэг байна.

Зүүн буряадуудай

Хоринн, Загарайн, Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй, Шаргалжанай—тэхэ.

Хойто-Сэлэнгын— бавана.

Урда буряадуудай

Цонгоолнуудай—ухана, бавана (бавоно), зарим нютагуудта — тэхэ.

Алтайн ашабгадай—тэхэ.

Сартуулнуудай — бавана (бавоно).

Ононой хамнигануудай — тэхэ (Дэлюун нютагта). Энэ нютагаархин залуу тэхые ухана, бавана гэдэг.

ЯМААН

Баруун буряадуудай хэлээр

Нижнеудинскын— нимаан.

Алайр-Үнгын—нямаан (нимаан), ямаан (ймаан).

Ахын—ямаан, эмэ ямаан («эндэхин зэрлиг ямаае «ойн ямаан» гэнэ).

Захааминай—ямаа.

Боохоной—ямаан.

Эхирэд-Булгадай — ямаан, ймаан.

Качугай—нимаан, ямаан, шоогой.

Ойхоной—ямаан.

Баргажанай—шоогой.

Байгал-Хударинн — ямаан (нимаан, нямаан, нюмаан).

Зүүн буряадуудай

Хоринн, Яруунын, Агын, Мухар-Шэбэрэй—ямаан.

Загарайн—нимаан, нямаан, ямаан.

Шаргалжанай—ямаа, нямаа.

Хойто-Сэлэнгын — ямаа, ямаан.

Урда буряадуудай

Цонгоолнуудай, Алтайн ашабгадай, сартуулнуудай, хамнигануудай—ямаа.

ЭШЭГЭН

Баруун буряадуудай

Нижнеудинскын — нимаанн куриган—(ондоогоор эндэ нэрлэдэггүй).

Алайр-Үнгын — эшэгэн (эшэгэ) шэүүхэй, шүшү (шэшүүн) литературнаар ямаа эшэгэлээ гэхын орондо, жэшээнь, Алайр гэжэ нютагта «ямаан шэлүүлээ» гэнэ.

Захааминай, Эхирэд-Булгадай—эшэгэ.

Качугай—эшэгэн.

Ойхоной — эшэгэ (эшгэ), шоогой.

Баргажанай—эшэг, э, эшэгэн.

Байгал-Хударинн — эшэгэн.

Зүүн буряадуудай

Хоринн, Загарай, Агын—эшэгэн (эшгэн).

Бэшүүрэй, Шаргалжанай—эшэгэ.

Мухар-Шэбэрэй — эшэгэн.

Хойто-Сэлэнгын — эшэгэ, эшэгэн.

Урда буряадуудай

Цонгоолнуудай, Алтайн ашабгадай, сартуулнуудай—эшэгэ (эшэг).

Хамнигануудай — ишигэ (заримдаа: иснгэ).

МИИСГЭЙ

Баруун буряадуудай хэлээр

Нижнеудинскын — коошкэ, коошка.

Алайр-Үнгын — прысхэй (приисхэй), миисгэй (миисхэй), миисэнхэй (Тангад гэжэ нютагта—көошкэ).

Түнхэнэй, Ахын—хөөшхэ миисэгы.

Захааминай—хынсхэ (кынскэ), коошко.

Боохоной—миисгэй.

Эхирэд-Булгадай — хөөшхэ (хөөшкэ), хоошхо.

Качугай—прээсгэй, биинхэй бинхэлдэй (Байгша гэжэ нютагта—хөөшхэ).

Баргажанай — шоошхо (шоошка), коошко, хэзэхэ.

Байгал-Хударинн — хэзэхэ.

Зүүн буряадуудай

Хоринн, Яруунын, Загарайн, Бэшүүрэй буряадуудай—хоошкэ.

Агын — хэзэхэ (хынсхэ) мин.

Бэшүүрэй ашабгадай — коошко.

Мухар-Шэбэрэй — хөөшхэ, миисгэй.

Шаргалжанай — кынск (Тудхалта гэжэ нютагта).

Хойто-Сэлэнгын — хоошхо (хоошка, коошхо), кынкэ (хынсхэ).

Урда буряадуудай

Цонгоолнуудай — коошк (хоошхо), мышкэ, (мышхэ миишкэ (миишхэ).

Алтайн ашабгадай—кынкэ (хаа-яа: коошко).

Сартуулнуудай — хоошк (хоошхо), заримдаа: кынск

Ононой хамнигануудай — кынскэ (Хэрэ, Тарбалжа нютагуудта).

Шилхын хамнигануудаа—кынскэ; хаа-яа: коошк (Дэлюун гэжэ нютагта).

Цырендаша БУДАЕВ,
хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор.

(Үргэлжэлынь хожом гараха).

Соёлой һонин

ШӨНӨ ГӨШҮҮД АБТАБА

Һаяхан Буряадай Уран зохёолшодой холбоондо хамтын суглаан болобо. Тэрээн дээрэ үнгэрһэн 1992 ондо уран зохёолшодой холбоон юу хэёб, гараһан шөнө жилдэ үшөө юун бэлүүлэгдэхээр хараалагданаб гэжэ Уран зохёолшодой холбооной правленинин түрүүлэгшэ Б. С. Дугаров элидхэб.

Гэхэтэй хамта суглаан дээрэ гол шухала хоёр асуудал табигдаһан байна. Нэгдэхинь—ерэхэ зун Түнхэнэй райондо Россин Федерацийн Уран зохёолшодой холбооной правленинин нүүдэл зүблөө үнгэргэхэ; хоёрдохинь—Уран зохёолшодой холбоондо шөнө гөшүүдые абаха тухай.

Түрүүшын асуудалаар правленинин түрүүлэгшэ Б. С. Дугаров мэдээсэл хэбэ. Зүгөөр нүүдэл зүблөөс үнгэргэхэ мүнгөн һангай болон бусад шухала асуудалнуудай правленийн зүгһөө гүйсэд шидхэгдээгүй байһан дээрэһээ тус асуудал удаадахи суглаан дээрэ хаража үзэхөөр хойшолуулагдаа.

Хоёрдохи асуудалаар правленийн түрүүлэгшын орлогшо, уран зохёолшо Ц. Р. Галаноз элидхэл хэбэ.

Тинхэдээ энэ суглаан дээрэ арбан нэгэн залуу зохёолшодые гөшүүдээр абахые дурадхаба. Ушар юуб гэхэдэ, һүүлэй жилнүүдтэ эдэбхитэйгээр, бэлигтэйгээр зохёолог хүбүүд, басагад олошороо. Эдэмнай ехэл һайшаамаар, дэмжэмээр юумэн гээшэ. Буряад уран зохёолой шэргэшэгүй баялигые гэршэлнэ ха юм. Эдэнэй дунда хоёр-гурбан помтой болоһон, роман, туужанууд ыешье хэблүүлжэ үрдилһэн эдир залуушье, наһатай, дун сагаан толгойтойшье болоһон зохёолшод бии. Тэдэмнай хэд бэ гэхэдэ, Г. Дашеева (Базаржапова), Р. Шоймарданов, Б. Романов, В. Тулаев, М. Мельчиков, Э. Манзаров, Т. Карлова, Г. Туденов, Н. Гармаева, Н. Намсараев, Ю. Будаев гэгшэд болоно. Дээрэ тоологдоһон нүхэд нюусаар дуугаа үгэлгүй дүнгөөр барандаа Уран зохёолшодой холбооной гэшүүдээр абгаба. Суглаанай түгэсхэлдэ маная элитэ уран зохёолшод, ахамад нүхэд А. Н. Уланов, Д. З. Жалсараев гэгшэд залуу нүхэдөө амаршалаад, зохёохы ажалдань амжалта хүсэбэ.

Буряадай Уран зохёолшодой холбооной гэшүүд гэһэн үндэр нэрэ зэргэтэй болоһон бүлэг нүхэдые «Буряад үнэн» газетын коллектив өөрын зүгһөө халуунаар амаршална.

Манай корр.

АГУУ БҮЛЫН ДУРАСХААЛДА

Агууеэ уран зурааша Николай Константинович Рерихэй хани нүхэр Елена Ивановна 1879 оной февралийн 12-то түрэһэн юм. 1904 оной эдэл февралийн үдэрнүүдтэ энэ бүлэдэ Святослав Николаевич Рерих түрэһэн байгаа. Буряад Республикын Рерихтэнэй бүлгэм дурасхаалта эдэ үдэрнүүдые гүрбадахи жилдээ тэмдэглэжэ байна. Энээндэ зорюулагдаһан үдэшэ февралийн 12-то Национальна библиотекын конференц-зал соо үнгэрбэ.

Эхиндэнь ородой шажанай магтаал дуунуудые Улаан-Удын камерна хоорой дурбэн дуушад гүйсэдхөө.

Елена Ивановна болон Святослав Николаевич Рерихтэн тухай бүлгэмэй президент, профессор В. Ц. Найдакова хөөрэжэ үгэбэ. Елена Ивановна урданай дворян угай бүлэдэ түрэһэн байна. Эсэгэнь архитектурын академик Иван Иванович Шапошников мүн. Эхэ, эсэгынь элиисэгүүдэй дунда М. И. Кутузов, М. П. Мусоргский гэгшэд байһан юм. Николай Константинович Рерихтэй 1899 ондо таниласаад, 1901 ондо тэрээндэ хадамда гараа һэн. 1902 ондо—Юрий, 1904 ондо—Святослав хүбүүдые түрэһэн байгаа. Эсэгэ, эхэ, хоёр хүбүүдынь хэнинь хэн гэшэгүй агууехэ бэлигтэй байжа, Россин, Индийн, бүхы дэлхэйн соёлдо сэгнэшэгүй хүбн нэмэрн оруулһан үгабьяатай.

Будлын, Христосой, тэрэ үеын Энэдхэгэй хотогтоной ном һургаалнуудай үндэһөөр Елена Ивановна Рерих «Агни-Йога» гэһэн һургаал найруулһан байна. Тэрэ ямар удхатайб гэбэл, хүн гэшэ юртэмсэ, замбуулинай таһаршагүй хубинь болодог тула холо, ойрогүй бүхы юумэнэй түлөө харюусалгатай байһанаа мэдэржэ, һайхан һанаа сэдьхэл үйлэдэжэ ябаха уялгатай.

Соёлой институтай багша Галина Изановна Куршева өөрынгөө студентка Наташа Сахиноватай Н. Д. Спиринагай шүлэгүүдые уншаа. Наталья Дмитриевна Спирина Хитадай Харбин хотодо багаһаа ажаһуурһан бүри тэрэ үеһөө Е. И. Рерихэй һургаалтай танилсаһан, өөртэйнь бэшэг абалсаг байһан юм. Мүнөө тэрэ үндэр наһатай болоод, Новосибирск хотодо ажаһуудаг, «Агни-Йогын» нангин удха тухай залуу үеэндэ хөөрэдэг байна.

Үдэшын түгэсхэлдэ Рерихтэнэй бүлгэмэй секретарь Н. М. Смирнов Святослав Николаевич Рерихэй зурагуудһаа бүүлгагдаһан слайднуудые харуулаа. Бүлгэмэй хэшээлнүүд Национальна библиотекэдэ һарын хоёрдохи гурбан гараг бүхэндэ үдэшын 5 саг 30 минутада болодог гэжэ һануулаа.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ.

АЙМАГАЙНГАА СОЛЫЕ ХАМГААЛХААР...

«Сагаан һарын данги» ба «Эдир залуу Гэсэр баатар» гэһэн конкурснуудые Сагаалганай дайндэрые үгтуулан Бэшүүр нуурида үнгэргэгдэхэнь. Эдэ мүрысөөнүүдтэ буряад хэлэ, Ёо заншалнуудые мэдэдэг хүн бүхэн хабаадаха аргатай. Тиндэ конкурснууд 3 шатабүридэйэн байха юм: нэгдэхи шата хүдөө нютагуудта болохо, удаань илагшад Дунда-Хэрээһэтын соёлой байшанда ерэжэ, районой мүрысөөндэ хабаадаха, харин эндэ шалгарагшад Улаан-Удэдэ аймагайнгаа нэрэ солые хамгаалха болоно.

И. ГОМБОИН.

ОРОД-ОРТОН ТОЛИ БЭЛДЭГДЭЭ

Мүнөө жэл хадаа «ЮНЕСКО»-гэй шидхэбэрэр алин ухы нютагуудта һуудаг үнэнэ яһатанай жэл гээд сосхогдонхой. Тиимэһээ маай республикын газар дээрэ нинэй ажаһуудаг арад — ородо ямар һонинтойб гээд һонирхоходо, Хурамхаанһаа Бадмаева нигэжэ мэдээбэ:

— Хойто зүгэй үсөөн тоото радуудай районой эблэлэй түрүүлэгшэ Анна Николаевна Альбоновагай хэлэһэнэй ёһоор, республикын Эрдэм һуралсалай министерство болон багаанарай мэргэжэл дээшэлүүлэг институт Баргажан нютагай ород-ортон угсаатанай толи бэлэдхэхэ даабари Улаанбаатарай дунда һургуулийн сенк хэлэнэй багша Лидия Алексеевна Степановада даалгажа үгэһэн байгаа. Мүнөө тэрэнь бэлэн шахуу болгогдоод, хэблэлдэ тушаагдахаяа байна. Эвенк хэлэнэй багша ургажа ябаа хүбүүд, басагадые түрэл хэлэндээ һургаһаа гадна, олонинтын хүдэлмэрин эдэбхитэйгээр ябуулдаг. Тэрэнэй эдэбхи үүсхэлээр «Нимнакан» гэһэн хүүгэдэй ансамблийн программа саг үргэлжэ шөнөлэгдэжэ байдаг. Үнгэрэгшэ намартаа энэ ансамблийн гэшүүд Л. А. Степановатай хамта Алас-Дурна хизаартахи «Океан» лагерьта амаржа ерээ һэн. Ансамбль хатар нааданнуудаа Улаанхаан, Ягдаг һууринуудай зоной урда дэлгэжэ, хэды баясуулна гээшэб! Мүн Лидия Алексеевна Улаанхаанай болон Дэрээнэй дунда һургуулинуудай дэргэдэ эвенк арадай соёлой түб байгуулха хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсана.

И. ТУМУРОВА.

Сагаалганике угтуулан

НАЙР НААДАНДА УРИНА

САГААН ҺАРЫН хүндэлэлдэ Буряад ороной һмай театр бүхэн һонин-һонин наада зугаа, зүжэг, концерт харуулха, зонние баясуулха гэжэ ороддодог гээшэ. Энэ жилдэ Буряадай оперо болон баледэй академическэ театрай тайзан дээрэ монгол композитор, балетмейстер Аюрзаныи Батдэлгэр хүүгэдтэ зорюулагдаһан зохидхон балет Сагаалганда табижа, зонло бэлэг болгохо хүсэлтэй. «Арбан хоёр жэл» гэһэн нэгэ үйлэтэй энэ баледэй найруулгын, хүгжэмэйнь автор, монгол залуу уран бэлигтэн ехэ ороддосотой репетициннүүдые үнгэргэнэ.

Манай ерэһэн үдэр тайзан дээрэ баледэй үзэгдэлнүүд харуулагдажа, залуу хатаршад заабари зүбшэл аха нүхэдһөө шагнан, дахин, дахин хатараа дабтажа байба. Маряаһан хүдэлсэтэй, хүнгэч хүлтэй Бар (Сергей Флягин) хатарна.

«Хүгжэмйөө гээгдээш, дахин эхилэ»,— гэжэ Батдэлгэр хатарыень зогсооходонь, оркестрэй хүгжэм замхашана. Тингээд дахин һуроогэйхэн хүгжэм эдэлэгдэ, үнөөхи залуу хүбүүмнай дахин хатаржа, барай абари зан дамжуулжа шадана. Удангүй хажуудань һөөл зохидхон хоёр басагад бии болоно. Тэдэнэр Туулайн образтой бидэнние танилсуулна.

«Маша Чистякова, Лена Чагдурова гэгшэд Туулайн парти хатарна»,— гэжэ энэл баледтэ хабаададаг Иван Гусляков (Гахай) намда ойлгуулба. Энэ зүжэгтэ гансал Улаан-Удын хореографическа училищийн һурагшад хабаадана, бэлигшадабарияа хүгжөөнэ гэжэ тэрэнэй хөөрөөнһөө мэдэхэ болобоб.

Эндэ тайзан дээрэ туйа хүргэжэ, заабари үгэлсэжэ байһан артистнууд олон байба. Россин Федерацийн арадай артист Пётр Тимофеевич Абашеев түрүүтэй, республикын арадай артистнууд Татьяна Муруева, Бакалин Васильев, Буряад ороной габьяата артистка Альбина Петрова гэгшэд репетициндэ хамһалсажа, балетмейстер Батдэлгэртэ ехэ туһаламжа үзүүлжэ байба.

Сагаан һарын хүндэлэлдэ бэшэгдэһэн баледэй либреттые Улаан-Удын һарин сэмбын мануфактура) табиха гэжэ ехэ хүдэлмэрн ябуулжа байнабди. Манда хоёрдохи жилээ хүдэлжэ байһан монгол артист Батдэлгэр энэ балет найруулгаа табижа байна. Би либреттынень бэшээб. Тинхэдээ монгол литэ хэрэглэн, 12 жэл тухай, амитан бүхэнэй абари зан, хүсэл бодол тухай баледэй хэлээр хөөрэхэ һанаатайб. Тингээд энэ баледтэмнай хореографическа училищийн һурагшадай, манай шабинарай гол партинуудые гүйсэдхэһэн ушар бэлигтэй»,— гэжэ байжа тайзанай захада байһан залуу хүбүүд — Женя Поздняков (Гахай), Беликто Норбоев (Үхэр) гэгшэд намда тодорхойлоо һэн.

— Тодо хүгжэмөөрнь амитан бүхэнэй абари зантые таахаар байна. Тингээд бэе бэелээ харша амитадай (жэлнүүдэй), мүн тааралдадаг жэлэй хатарнуудай хүгжэм эли. Жэшээлбэл, морин, үхэр, могой гурбан суг хатарна. Үян хүдэлсэтэй могойн хатарые басагад Ю. Замоева, А. Жалсуева, В. Костина, М. Лубсанова гэгшэд зохидоор дамжуулна. Хажуу тээнь байһан балетмейстер тоолон һагад хатарай хүдэлсэ бүхэнине харуулна. «нэгэн, хоёр, гурба».

— Декабрь һарайна эхилжэ, Сагаалганай һайндэртэ нэгэ үйлэтэй балет (спонсорнай Улаан-Удын һарин сэмбын мануфактура) табиха гэжэ ехэ хүдэлмэрн ябуулжа байнабди. Манда хоёрдохи жилээ хүдэлжэ байһан монгол артист Батдэлгэр энэ балет найруулгаа табижа байна. Би либреттынень бэшээб. Тинхэдээ монгол литэ хэрэглэн, 12 жэл тухай, амитан бүхэнэй абари зан, хүсэл бодол тухай баледэй хэлээр хөөрэхэ һанаатайб. Тингээд энэ баледтэмнай хореографическа училищийн һурагшадай, манай шабинарай гол партинуудые гүйсэдхэһэн ушар нэн түрүүн тэдэнэй бодото хэрэгтэ хабаадалсалга болоно, мүн тэдэнэй харюусалгые дэшэлдүүлнэ. Урданьшье, «Щелкунчик», «Мицгэйн гэрэ» гэһэн баледүүдтэ һурагшаднай мэргэжэлээ, бэлигээ хурсадхадаг һэн. Энэ харагты, эгэл зохидоор хатаржа байһан хоёрые: Беликто Норбоев (Үхэр), Камчаткаһаа ерэжэ, манай эндэ һурадаг Вика Костина (Могой). Ехэл оролдосотой үхибүүд.

Тингээд энэ баледээ Сагаалганай һайндэрэй нааданда февралийн 23-да, тинхэдэ 28-да (үдэр) харуулха хүсэлтэйбди. Тиихэдэ март һарада Монгол гастрольдо (хореографическа училищинуудай харилсаагаар) энэ баледээ абалшаха түсэбтэйбди. Дирижер, Буряад Республикын габьяата артист Михаил Балдаев, уран зураша, Монголой искусствын габьяата ажал ябуулагша Гунгаасүх гэгшэд энэ баледэй найруулгада габьяатай,— гэжэ балетмейстер-репетитор, багша П. Т. Абашеев хөөрөө һэн.

Оркестрэй хүгжэмшэдэй амархаяа забһарлахада, сүлөөгүй ажаллажа байһан найруулагша Батдэлгэртэй уулзажа хөөрөлдэбэбди.

— Өөрөө хүгжэм бэшээд, үшөө өөрөө баледээ найруулан табихада, хүндэ хүшэр ёһотой, эндэ дүрбэн тэгшэ бэлиг хэрэгтэй бэшэ гү?

— Зүб даа, ехэл хэсүү байна. Би өөрөө тусхай хүгжэм шудалхэ консерватори дуургээгүйб. Зүгөөр хүгжэмэй һургуулида һурааб. Туша гаран дуу бэшээб, олон хүгжэмтэ зохёолнуудые, пьесэнүүдые найруулааб. Зүгөөр гол мэргэжэлни баледтэй холбоотой: 1972 ондо Ленинградай хореографическа училищи дүүргээб. Мүнөө эндэ, театрта хүдэлжэ байхадаа, концертнэ номернуудые бэлдээб, өөрөө «Дон-Киходто» Базилийн парти хатарааб. Тингээд мүнөө Пётр Тимофеевич Абашеевтэй хамта хүүгэдтэ зорюулагдаһан баледэй хүгжэм зохёогооб, энэ баледэй найруулга бэе дээрээ даажа абанхайб. Сагаан һарын һайндэрэй түрүүшын хубида энэ баледнай харуулагдаха. Харин тэрэнэй һүүлдэ концерт нааданболохо. Сагаалганайнгаа һайндэртэ бултыгтнай үнянабди,— гэжэ монгол балетмейстер Л. Батдэлгэр хөөрэлдөөнэйнгөө түгэсхэлдэ хэлээ һэн.

Дахинаа хүгжэм эдэлжэ, эдир артистнууд тайзан дээрэ гараа һэн. Монгол хатаршаншадай хамта багша-репетитор, Буряад Республикын габьяата артист Татьяна Муруева, габьяата артистка Альбина Петрова гэгшэд хамһалсажа, ухибүүдтэ заабари үгэжэ, хатарнуудые өөйдөө хатаран харуулжа байна. Сагаан һарын хүндэлэлдэ һонин балет табигдахань ха гэжэ найдахаар һэн. Гоё һайхан, уян зохид хүгжэм эдэлжэ, ажажмаар хатаһаан хонид — басагад тайзан дээрэ харагдаба... Шөнө гоё балет, Сагаан һарын һайхан концерт наада харахаяа оперно театрта ошыт гэжэ бидэшье уриалгабди.

Б. ОРБОДОЕВА.

ЭДИР НАЛЬАН.

«Буряад орон—93»

Д. СВЕНТИЦКИЙН фото.

ҮНДЭР СЭГНЭЛТЭ

Россин Президент Борис Ельцинэй энэ оной январийн 19-нэй Зарлигай ёһоор Агын нэгэдэхи болон хоёрдохи дунда һургуулинуудай директорнуд Цыден Бадмаевич Жундуев, Елизавета Сергеевна Батоцыренова гэгшэдтэ «Россин Федерацийн һургуулийн габьяата багша» гэһэн нэрэ зэргэ олгогдобо.

Цыден Бадмаевич Жундуев тухай тобшоор хөөрэхэ. Тэрэ гушан зургаан жилдэ эдир үеэнинь эрдэм номдо һургаха гэһэн хүнгэн бэшэ ажалда хүсэ шадалаа зорюулна. Цыден Бадмаевичые «багшамнай» гээд нэрлэхэ зон Сэгто-Хангилда, Амдхаашада, мүн округой бусадные нютагуудта олон байха. Мүнөө үедэ тэрэ округоймнай түбэй эгээл томо эрдэмэй гуламта болохо Агын нэгэдэхи дунда һургуулинь толгойлно. Тус һургуулийн багшанар болон хүмүүжүүлэгшэд түрэл хэлээ, ёһо заншалаа һэргээхэ талаар илангаяа ехэ ажал ябуулдаг байна. Агын нэгэдэхи дунда һургуули дүүргэһэн олон зон эрдэм һургуули хэхын хажуугаар, арадай ажахын эллэб һалбаринуудта амжалта түгэс ажаллалаг. Олонхинь бүлын эрхим түрүүшүүд боложо, үри хүүгэдээ олондо туһатай хүнүүд болгохые эрмэлэзнэд. Багша хүндэ һурагшадайнь зүгһөө энэнһээ ехэ ямар шагнал байхаб даа. Харин мүнөө Цыден Бадмаевич түрэн түрын зүгһөө багшын эрхим ажалыень гэршэлэйн үндэр нэрэ зэргэлэ хүртэбэ гээшэ. Округойнгоо үниинэй Сагшые энэ шагналаарнь халуунаар амаршалнабди.

Б. ГАРМАЖАПОВ.

Спорт — Спорт — Спорт — Спорт

ЗАНШАЛТА МҮРЫСӨӨН

Агын автономито округой Могойтын районой Сагаан-Шулуута тосхондо шатараар ветерануудай окружной мүрысөөн гурбалахяа үнгэрбэ. Энэ мүрысөөн шатараар округой чемпионой нэрэ зэргэдэ долоо дахин хүртэнэн Дашанима Эрдынеевич Дабаевай хүндэлэлдэ эмхидхэгдэһэн юм. 60 ба 60-һаа дээгүүр наһатайшуулай хабаадаха гуримтай энэ турнир заншалта болобо хэбэртэй.

Шатарай ветерануд 3 үдэрэй туршада шилэн тулаалдаба. Һүүлэй һүүлдэ Могойтын районой Урта тосхоной шатарай ветеран, 70 наһатай Цыден-Дамба Доржоков илажа гараба. Өөрөө Дашанима Дабаев хоёрдохи һуури эзэлбэ. Округой хоёр удаа чемпион Балдан Санданов (Ага һуурин) гурбадахи һуурида гараа һэн. Илагша бэ шангай һуурида гарагшад I, II, III шатын дипломуудаар, мүнгэн шангаар үргашуулагдаһан байна.

Мүрысөөнэй һүүлээр Сагаан-Шулуутын залуу шатаршадай команда ветерануудай командатай нүхэд ёһоной уулзалга үнгэргэбэ. Эндэнэй ветерануд эрхимлэх. 7:5 тоотойгоор шатарай ветерануд илажа гараа һэн.

Абьяастай, хабатайл байна даа ветерануудай! Мүрысөөндэ хабаалагшадай дунда эгээл үндэр наһатайнь гэхэдэ, Хойто-Ага һууринай 82 наһатай шатаршан Батажаб Рабдано болоно. Залуу зоной жэшээ болгон дагамаар хүнүүд байна.

«Дружба» агрофирмын хүтэлбэрилэгшэдэй, Д. Э. Дабаевай нютагаархидай хүсэл оролдолгоор энэ мүрысөөн эмхидхэл һайнтай байгаа.

Т. ЛАМБАЕВ.

ТОБШОХОНООР...

БАРИЛДААН. Эдиршүүлэй дунда дүрэ булаалдалгын барилдаагаар Алас-Дурна зүгэй зоныи мүрысөөн һаяхан Саха (Якадай) Республикын Нерюнгри хотодо дүүрэбэ. Манай зоныи долоон область, хизаар болон республикын суглуулагдамал команданууд хабаадаһан байгаа. Мүрысөөнэй дүнгүүдээр Буряад ороной эдир барилдаашад илажа, зоныи чемпионууд болобо. Барилдаанай хибсэй эзэд хоёрдохи һуури эзэлээ. Гол түлэб Агын автономито округой барилдаашадһаа буридүүлэгдэһэн Шэтын областийн команда гурбадахи шанда хүртэбэ.

Хубнин тоосоогоор манай республикайса Булад Шоёнов, Бабжа Цыденов, Жаргал Дондупов, Булад Чимитцыренов, Виталий Бартанов гэгшэд сеһэд сеһэдынгөө шэгнүүрнүүдтэ дүлижэ, чемпионууд болоо. Сережа Ефимов, Алдар Жанчиков гэгшэд мүнгэн, Бэлигтэ Ширабжаловнаа бронзо медальяар шагнагдаа.

Тингэжэ манай республикын 8 хүбүүд Россин түрүү һуури эзэлхын түлөө түгэсхэлэй мүрысөөндэ хабаадаха эрхэ олобо.

* * *

Греко-римскэ барилдаагаар Россин Эрдэм һуралсалай министерствын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөнэй Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй зоныи наадан Томск хотодо болобо. 1977—1978 онуудта түрэйэн эдир хүбүүд хабаадаһан байгаа. Улаан-Удын 4-дэхи һургуулийн һурагша Истя Гульков 47 килограммай шэнүүртэ хоёрдохи һуури эзэлжэ, мүнгэн медальяар шагнагдаа.

ВОЛЕЙБОЛ. Басагадай дунда Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй зоныи мүрысөөн Томск хотодо дүүрэбэ. Энэдэ 10 гаран команда хабаадаһан байгаа. Бешүүрэй дунда һургуулийн физкультурын багша, тренер Иван Дряновай хүтэлбэрилдэг басагадай команда Буряад ороныие түлөөлхэдөө, һайнаар наадаба. Түгэсхэлэй уулзалгануудта Томск болон Омск хотонуудай команданууд наадахадаа, тэнсүү шанга тэмсэлдэ басагаднай 2:3 тоотойгоор шүүгдэжэ, гурбадахи һуури эзэлбэ. Энэнь хадаа манай волейболист басагадай ехэ амжалта гээшэ. Таня Павлова, манай командынь гэшүүн, мүрысөөнэй эрхим бэрхэ волейболист гэжэ тоологдобо. Тингэжэ макай команда Россин Федерацийн түгэсхэлэй нааданда хабаадаха юм.

САНА. Саныи урилдаагаар зоныи мүрысөөн Новокузнецк хотодо болобо. Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй арбан команда сооһоо манай санашад табадахи һуурида гараа. Улаан-Удын 13-дахи һургуулийн һурагша Аня Самарцева 5 километрэй зайда урилдахадаа, 8-дахи һуури эзэлбэ. Бурладай багшанарай институтай студент Алексей Пертюк 15 километрэй зайда мүн лэ 8-дахи болоно, фиништэ хүрэжэ ерээ.

* * *

Улаан-Удын локомотив-вагон заһабарилгын заводой худэлмэришэдэй дунда комплексно спартакиада үнгэргэгдэжэ байна. Санаар урилдалгын мүрысөөндэ вагонхабсаралгын цехэй худэлмэрилэгшэд шалгарба. Модельнэ болон шэрэм шудхалгын цехүүдэй команданууд удаадахи һууринуудые эзэлээ. Хубнин тоосоогоор Анатолий Хмельницкий, Валентина Ермакова гэгшэд спартакиадын чемпионууд болоно, Эрдэлэлэй грамотануудаар, үнэтэ бэлэгүүдээр шагнагдаа.

БАСКЕТБОЛ. Эдир хүбүүд, басагадай дунда спортын энэ зүйлоер республикын Эрдэм һуралсалай министерствын мүрысөөн үнгэргэгдэбэ. Эдиршүүлэй 14, басагадай 11 команда мүрысөөндэ хабаадаба. Мүрысөөнэй дүнгүүдээр Улаан-Удын 14-дэхи һургуулийн һурагшад хүбүүдэй дундаһаа илалта туйлаа. 33-дахи, 17-дахи һургуулинуудай команданууд удаадахи шатын дипломуудта хүртэбэ. Басагад сооһоо 33-дахи һургуулийн һурагшад онсо шалгараа. 51-дэхи һургуулийн түлөөлөгшэд удаадахи һуурида гараһан байха юм. Федор Лаптев, Евгения Божейкина гэгшэд мүрысөөнэй эрхим бэрхэ спортсменүүд гэжэ тоологдобо.

ФУТБОЛ. Үбэлэй футболоор республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн үргэлжэлнөөр. Эзэлжээтэ нааданда «Мотор» «Сэлэнгэтэй» уулзахадаа, 0:2 тоотойгоор шүүгдэшоо. 2-дохи һуури эзэлжэ ябаһаан «Импульс» «Бурятмебель» нэгэдэлэй командатай наадахадаа, яаха аргагүй булюу байжа, 10:0 тоотойгоор шүүгдэ. ЛВРЗ-гэй спортын клубай футболистнууд «Электромашина» заводой түлөөлэгшэдые 3:1 тоотойгоор илаба. «Старт» «Локомотивые» мүн лэ нимэ тоотойгоор шүүгдэ. Авиационно үйлэдбэрийн нэгэдэлэй футболистнууд «Торпедые»—4:1, «Байгал» «Стекольщигые» 3:2 тоотойгоор булиба.

* * *

Эдиршүүлэй дунда мини-футболоор Улаан-Удэ хотын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн дүүрэбэ. Хүүргын түмэр хэрэгсэлнүүдэй заводой соёлой-спортын комплекс соо үнгэргэгдэһэн энэ мүрысөөндэ «Олимп» команда илаба. «Металлист» болон «Пищевигэй» эдир футболистнууд шангай һууринуудта гараһан байна.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

БУРЯТИЯ

мүнөөдэрэй номерто

Россин Федерацийн засагай дээдын хүтэлбэрилэгшэдтэ республиканууды түлөөлэгшэдэй гаргаһан Хандалга.

Арсалдаата хэрэг. «БАМай барилгашанай чек бултандань бэшэ»—Т. Жимбуевагай корреспонденци.

«Туһаламжа һаяын сагта үзүүлэгдэхэ»—К. Харанутовагай мэдээсэл.

«Олон хүүгэдтэй бүлэнэрэй нэгэдэл»—А. Фадеевагай мэдээсэл.

«Хабарай худэлмэри ойро болобо»—мэдээсэл.

«Холын хараатайгаар эмхидхэгшэд илажа гараха»—К. Харанутовагай интервью.

«Бэлиг шадабарынь мэдэжэ болобо»—Н. Худугуевай зураглал.

«Верхнеудинскын түрүүшын һургуули»—Л. Щаповагай статья.

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (хэрюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000, Улаан-Удэ, Калинин даришвилийн үлгэ, 23 «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемныи—2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретарийн—2-50-52, секретариадай—2-66-76, таһагууд: соведүүдэй худэлмэрийн ба нимтын эмхидүүдэй —2-34-05 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономи ческа—2-64-36, (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 олонинтын худэлмэрийн ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; корректорнуудэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй — —2-35-95. Манай корреспондентнүүд: Агинскда —3-46-60; Закаменскда —30-61, Хоринскдо —2-31-67.
Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери— —2-23-67. вахта—2-56-62.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 7500.
Хэблэлдэ тушаагдаһан саг: 21.30

Буряад Республикын Хэблэлэй ба олондо мэдээсэлтын министерствэдэ 69-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ автанхай.
Газетэ республиканска типографида хэблэгдээ. Директорэйнь телефон 2-40-45.